

Ideološko opravdanje kršćanskih osvajanja gradova u Četvrtom križarskom ratu

Milosavljević, Alen

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:140546>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

Alen Milosavljević

**Ideološko opravdanje kršćanskih osvajanja gradova u Četvrtom
križarskom ratu**

(Diplomski rad)

8. prosinca 2016.

Sadržaj

Uvod	1
Opravdanje rata	3
Pripreme za rat.....	9
Osvajanje Zadra.....	21
Osvajanje Konstantinopola.....	30
Drugo osvajanje Konstantinopola i osnivanje Latinskog Carstva.....	42
Posljedice rata.....	48
Zaključak.....	50
Popis literature.....	52

Uvod

Križarski ratovi su niz vojnih pohoda koje su kršćanski vladari, velikaši i vitezovi, na poticaj tadašnjih papa i pod pokroviteljstvom Crkve, vodili, pretežito protiv raznih islamskih vladara i dinastija na Bliskom Istoku, u svrhu oslobođenja Palestine i kršćanskih svetih mjesta, a posebice Kristova groba u Jeruzalemu. Trajali su, sa prekidima, od jedanaestog do petnaestog stoljeća.

Na poticaj pape Inocenta III. započinje 1202. godine križarski rat koji će biti u fokusu ovog rada, a to je Četvrti križarski rat. Iako je prvotni cilj toga pohoda bio Egipat, došlo je do bitnih izmjena. Naime, kada su križari, predvođeni uglavnom francuskim velikašima, stigli u Veneciju nisu bili u mogućnosti isplatiti Mletačkoj Republici puni iznos novca koji su Mlečani zahtijevali za njihov prijevoz prema istoku. Tu situaciju iskoristio je mletački dužd Enrico Dandolo te predložio križarima da će im oprostiti svotu koja im nedostaje u zamjenu za njihovu „pomoć“. Unatoč tome što je Inocent III. kao papa strogo zabranio da se križarske vojne koriste protiv kršćana, kako bi si osigurali prijevoz prema istoku, križari su osvojili Trst, Milje, Piran i Pulu, koji su Mletačkoj Republici predstavljali problem da bi potom osvojili i Zadar. Nakon osvajanja Zadra križari su, dvije godine poslije, 1204. godine osvojili i opustošili Carigrad te osnovali Latinsko Carstvo. U ovome križarskome ratu križari uopće nisu stigli niti blizu Svete Zemlje. Iako je njihov prvotni cilj bio napasti Egipat, rat je završio osvajanjem kršćanskih gradova na Jadranu i padom Bizantskog Carstva. To se dogodilo unatoč tome što je papa Inocent III. najstrože zabranio da se križarski pohodi koriste protiv kršćana s obzirom da je njihova svrha bilo oslobođenje Svete Zemlje i Kristova Groba od muslimana.

Cilj ovog istraživanja je dati prikaz kojeg izvori imaju po pitanju ideološkog opravdanja za osvajanje kršćanskih gradova tijekom Četvrtog križarskog rata i to od strane drugih kršćana odnosno križara kojima je to bilo najstrože zabranjeno i čiji je sveti cilj trebao biti oslobađanje Svete Zemlje i Kristova groba u ime čega su im trebali biti oprošteni svi grijesi. Uz to, cilj ovog istraživanja također je dati i povijesni pregled Četvrtog križarskog rata kroz koji će se i dati prije spomenuto gledište historiografije o ideološkom opravdanju kršćanskih osvajanja kršćanskih gradova u tom ratu.

U prvom dijelu daje se prikaz raznih političkih opravdanja i razloga za rat koja su se pojavljivala tijekom ovog razdoblja, posebno opravdanja i razloge vezane uz pojam pravednog rata. U drugom dijelu kroz povijesni pregled Četvrtog križarskog rata prikazuje se

gledište historiografije o ideološkom opravdanju kršćanskih osvajanja kršćanskih gradova u tom ratu.

Ovo istraživanje temelji se na izvorima i rezultatima suvremene historiografije.

Za razmatranje teme ključne su tri starofrancuske kronike. I dok su dvije kronike napisala dva sudionika Četvrtog križarskog rata, posljednja je napisana u drugoj polovici trinaestog stoljeća, više od šezdeset godina nakon završetka samog rata. Prvu kroniku piše Geoffrey de Villehardouin, plemić iz Champagne, pripadnik francuskog visokog plemstva i jedan od zapovjednika Četvrtog križarskog rata. Njegova kronika daje nam prikaz Četvrtog križarskog rata iz očiju elite koja je ga je predvodila. Drugu kroniku piše Robert de Clari, vitez iz Pikardije pripadnik francuskog nižeg plemstva te se ondje daje prikaz nekih križarskih djelovanja koja nisu prikazana u drugim izvorima. Posljednju, treću kroniku piše Martin da Canal, mletački i venecijanski kroničar gdje se daje prikaz tijeka sukoba u kontekstu interesa Mletačke Republike.

Osim tri starofrancuske kronike vrlo bitan izvor za ovo istraživanje je *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, autora Alfreda J. Andree gdje su objavljena pisma iz papinskog registra Inocenta III. Kao podloga za istraživanje ideološkog aspekta teorije pravednog rata koristi se *Teološka suma* Tome Akvinskog.

Opravdanje rata

Križarske ratove je Crkva smatrala svetim ratovima. Kako su, u ideološkome smislu, povezani rat i kršćanstvo? Crkva je u tu svrhu koristila teoriju pravednoga rata. Teorija pravednoga rata jest teorija čija je svrha osigurati opravdanost rata. Ona govori o opravdanju pitanja zašto i kako tj. na koji način se vodi rat.¹ Kršćanska tradicija teorije pravednog rata počinje s Aurelijem Augustinom. On je, u svojem djelima postavio temelje teoriji pravednog rata u okviru kršćanstva, da bi, gotovo tisuću godina poslije, rad na tome nastavio Toma Akvinski.² Toma Akvinski iznio je, u svome djelu *Teološka suma*, klasičnu ili tradicionalnu teoriju pravednog rata.³ Prema njemu postoje tri nužna uvjeta koji moraju biti ispunjeni kako bi rat bio pravedan. To su: dostojanstva vladara, pravedan razlog i ispravna nakana.⁴

Pod dostojanstvom vladara podrazumijeva se da se rat vodi prema vladarevoj zapovijedi. Privatna osoba nije smjela započeti rat niti sazivati mnoštvo, što je bilo nužno potrebno za rat. Briga nad državom i briga nad zajedničkim dobrom pripadala je vladarima te je njima povjerena i obrana od neprijatelja.⁵ *"Naravni red, prilagođen miru smrtnika, zahtijeva da vlast i odluka o započinjanju rata pripada vladarima."*⁶

Pod pravednim razlogom podrazumijeva se da neprijatelj snosi određenu krivicu zbog koje je napad na njega opravdan.⁷ *"Kao drugo, zahtijeva se pravedan razlog tj. da su oni koji su napadnuti zaslužili da budu napadnuti zbog neke svoje krivnje"*.⁸ Prema Tomi, pravedni ratovi služili su ispravljanju nepravdi.

Uvjet ispravne nakane podrazumijeva da oni koji ratuju to čine iz razloga kako bi dobro unaprijedili ili zlo izbjegli tj. da imaju ispravnu nakanu. Ratovi se ne bi trebali voditi zbog pohlepe ili okrutnosti već zbog nastojanja da se stvori mir.⁹ Nadalje, iako neki rat može započeti iz ispravnih razloga ipak može postati nepravedan zbog zlih nakana kao što su nepotrebna okrutnost, osveta, divljaštvo u borbi, žudnje za vladanjem, itd.¹⁰

¹ <http://www.iep.utm.edu/justwar>, posljednji put pristupljeno 9.11.2016.

² Frederick H. Russel, *The Just War in the Middle Ages*, Cambridge University Press, Bristol, 1975., str. 258., vidi također <http://www.iep.utm.edu/justwar>, posljednji put pristupljeno 9.11.2016.

³ <http://www.iep.utm.edu/justwar> posljednji put pristupljeno 9.11.2016.

⁴ Toma Akvinski, *Država*, Biblioteka Posebna Izdanja/ Globus, Zagreb, 1990., str. 220.

⁵ Russel, *The Just War in the Middle Ages*, str. 268., vidi također Toma Akvinski, *Država*, str. 220.

⁶ Akvinski, *Država*, str. 220.

⁷ Russel, *The Just War in the Middle Ages*, str. 268., vidi također Toma Akvinski, *Država*, str. 220.

⁸ Akvinski, *Država*, str. 220.

⁹ Isto, str. 220.

¹⁰ Russel, *The Just War in the Middle Ages*, str. 268., vidi također Toma Akvinski, *Država*, str. 221.

Nakon tri nužna uvjeta koja su morali biti ispunjeni kako bi rat bio pravedan, teorija pravednoga rata Tome Akvinskog nadalje govori o tome smiju li se svećenici i biskupi boriti u ratu, smiju li se ratnici u pravednim ratovima služiti varkama i smije li se ratovati na blagdane.

Na pitanje da li je svećenicima i biskupima dopušteno boriti se u ratu Toma Akvinski odgovara kako njima to nije bilo dopušteno. Dapače, njima je takvo djelovanje bilo zabranjeno zato što su njima bila povjerena zaslužnija djela.¹¹ Bila im je povjerena viša služba, a oni koji obavljaju više službe nisu smjeli obavljati niže službe. Iako je zadaća Crkve i njezinih dostojanstvenika bila da se bore protiv nepravde, kako one duhovne tako i one tjelesne, oni su se protiv nepravde morali boriti duhovnim oružjem. Duhovnim oružjem svećenika smatralo se hrabrenje, odriješena grijeha, pružanje utjehe, molitva, ali i opominjanje i izopćenje iz vjere.¹²

Svećenicima i biskupima strogo je bilo zabranjeno prolijevanje krvi. Od njih se očekivalo nešto drugo. Ističe: *"Zato i nije dolično da oni ubijaju ili prolijevaju krv, već prije da budu spremni proliti vlastitu krv za Krista."*¹³ To se od njih očekivalo kako bi i u ratu bili dosljedni svojoj službi i mucu Kristovoj.¹⁴ Činjenica da je prolijevanje tuđe krvi grijeh nije ono što je Tomi Akvinskom ovdje predstavljalo problem oko sudjelovanja svećenika i biskupa u ratu, već to da oni obavljaju viši oblik službe te zbog toga njima ne doliči da sudjeluju u ratu na konvencionalan način.¹⁵

Svećenicima i biskupima je bilo zabranjeno prolijevati krv i sudjelovati u ratu kao vojnicima. Njihova je zadaća bila, u pravednim ratovima, vojnicima koji se bore za pravednu stvar pomagati duhovnim oružjem tj. biti njihovim duhovnim i moralnim vođama, ali ne zato što bi prolijevanjem tuđe krvi počinili grijeh i prekršili jednu od Deset Božjih zapovijedi, već zato što je to svrha njihove službe.

Na pitanje smiju li se ratnici u pravednim ratovima služiti varkama Toma Akvinski odgovara potvrdno. Kako bi opravdao ovu tezu on se poziva na autoritet Svetog Pisma. Prvo je primjer iz Biblije, na koji se pozivao i Aurelije Augustin prije njega, a to je slučaj u kojem je Bog zapovijedio Jošui da stanovnike grada Aja napadne iz zasjede¹⁶. U ovome je slučaju

¹¹ Russel, *The Just War in the Middle Ages*, str. 282., vidi također Toma Akvinski, *Država*, str. 224.

¹² Russel, *The Just War in the Middle Ages*, str. 282., vidi također Toma Akvinski, *Država*, str. 223.

¹³ Toma Akvinski, *Država*, str. 223.

¹⁴ Russel, *The Just War in the Middle Ages*, str. 282., vidi također Toma Akvinski, *Država*, str. 223.

¹⁵ Russel, *The Just War in the Middle Ages*, str. 282., vidi također Toma Akvinski, *Država*, str. 224.

¹⁶ Toma Akvinski, *Država*, str. 224.

varka tj. zasjeda opravdana jer se poziva na autoritet samog Boga.¹⁷ Nadalje, Toma Akvinski se poziva na svrhu varke i način na koji je izvršena. Prema njemu svrha varke jest prijevara neprijatelja. Prevariti nekoga može se riječima ili djelima, ali postoje dva načina.¹⁸ Prvi način na koji se nekoga može prevariti jest taj da se prekrši obećanje ili kaže neistina. Ratnicima u pravednim ratovima nije, prema njemu, bilo dopušteno prevariti protivnika na taj način zato što postoje određena pravila i ugovori kojih bi se u ratu trebali svi pridržavati, neovisno o tome je li borba za pravednu stvar.¹⁹

Drugi način na koji se, riječima ili djelima, moglo nekoga prevariti jest da mu se ne otkrije naum ili namjera. Toma Akvinski govori kako nismo uvijek dužni drugome iznijeti svoju namjeru, a kao primjer navodi kako je u samom kršćanskom nauku mnogo toga skriveno, a pogotovo pred nevjernicima.²⁰ Nadalje, on tvrdi, kako, prema tome, itekako treba od neprijatelja sakriti ono što mu se sprema. Ovakve se varke smiju koristiti u pravednim ratovima te ih se zbog toga ne bi trebalo nazivati prijevarama zato što se ne protive niti pravednosti niti dobroj volji.²¹ Prema tome, ratnicima je, u pravednim ratovima, dopušteno koristiti varke, ali samo ukoliko se te varke odnose na to da će svoje planove skrivati pred neprijateljem dok im laganje i kršenje obećanja, čak i prema neprijatelju, nije dopušteno.

Posljednje pitanje kojim se Toma Akvinski bavi, a vezano je uz teoriju pravednoga rata jest pitanje da li je na blagdane dopušteno ratovati. Ističe: "*Naime, blagdani su uspostavljeni zato da bi smo se posvetili onome što je božansko.*"²² Prema tome, čini kako ne bi smjelo ratovati na blagdane s obzirom da rat predstavlja svjetovnu stvar.²³ Toma Akvinski nadalje govori kako je liječnicima dopušteno liječiti ljude na blagdane. Prema tome, još je vrijednije ako se sačuva dobrobit, ne samo pojedinca ili manje skupine, već i čitave države čime se čuva dobrobit velikog broja ljudi. Zbog toga su se pravedni ratovi smjeli voditi na blagdane kako bi se sačuvala i zaštitila zajednička dobrobit vjernika, ali samo ako to nužda zahtijeva.²⁴ U tom slučaju, odbiti sudjelovati u pravednome ratu promatra se kao vrijeđanje Boga, ali kada, prije spomenute nužde, više nema, ne smije se ratovati na blagdane.²⁵ Prema tome, ratovanje, pa čak i ono pravedno, na blagdane je bilo zabranjeno jer su oni služili tome da se ljudi posvete Bogu i vjeri. U slučaju izvanrednih okolnosti, poput prijetnje čitavoj državi

¹⁷ Russel, *The Just War in the Middle Ages*, str. 271., vidi također Toma Akvinski, *Država*, str. 224.

¹⁸ Russel, *The Just War in the Middle Ages*, str. 271., vidi također Toma Akvinski, *Država*, str. 224.

¹⁹ Russel, *The Just War in the Middle Ages*, str. 271., vidi također Toma Akvinski, *Država*, str. 225.

²⁰ Russel, *The Just War in the Middle Ages*, str. 271., vidi također Toma Akvinski, *Država*, str. 225.

²¹ Russel, *The Just War in the Middle Ages*, str. 271., vidi također Toma Akvinski, *Država*, str. 225.

²² Toma Akvinski, *Država*, str. 225.

²³ Isto, str. 225.

²⁴ Isto, str. 226.

²⁵ Isto., str. 226.

i velikome broju vjernika ratovanje na blagdane je bilo dozvoljeno do prestanska izvanrednih okolnosti kada je ponovno bilo zabranjeno.

U kršćanskoj tradiciji postoje dvije vrste rata koji je dopušten - sveti i pravedni rat. Sveti rat odnosi se na onaj rat koji se vodi u ime vjerskih ciljeva ili ideala te je vođen od strane neke vjerske figure ili božanskog autoriteta. Ako se pod vjerskom figurom misli na visokog dužnosnika Crkve, a najčešće se odnosi na papu, sveti rat postaje križarski pohod.²⁶ Ovo predstavlja problem za teoriju pravednoga rata zato što rat ne smije proglašavati pojedinac (vjerska figura), već država. Povijesno gledano, križarski se ratovi povezuju s više vjerskim kontekstom društva, dok se pravedni rat povezuje s ostvarivanjem mnogo realnijih političkih ciljeva poput obrane teritorija, ljudi, itd.²⁷

Razliku između svetog i pravednoga rata je u razdoblju srednjeg vijeka teško utvrditi. Križarski ratovi sadrže elemente jednog i drugoga koncepta. Proglašavao ih je vjeski vođa, ali on je istovremeno bio svjetovni vođa Papinske države. Vodio se u ime vjerskih principa, ali i u ime zaštite kršćana kao ljudi te kažnjavanja onih koji su kršćanima nanijeli štetu.²⁸ Apstraktnost pojedinih dijelova teorije pravednog rata omogućava vrlo širok spektar interpretacije. Zapravo, križarski rat je svojevrsan hibrid svetog i pravednog rata u kojem sudjeluju i Crkva i država.²⁹

Sveta Zemlja, čije oslobođenje je bio cilj velikog dijela križarskih ratova, nekad je pripadala Bizantu. Ne treba zaboraviti i da je poziv za pomoć u borbi protiv Seldžuka, koji je bizantski car Aleksije Komnen uputio papi Urbanu II., bio jedan od glavnih pokretača Prvog križarskog rata. No unatoč svemu tome Bizant je na križarske ratove imao izrazito drugačiji pogled nego li ostatak tadašnje Europe. Bizantinci nisu shvaćali ni odobravali pojam svetog rata. Ovo se odnosilo na križarske ratove europskih vladara i na džihad muslimanskih vladara. Motivaciju muslimana na džihad opravdavali su pohlepom za ratnim plijenom i barbarskom ljubavlju spram rata i borbe.³⁰ Za Bizant rat je bio sredstvo za obranu Carstva, osvajanje strateških ciljeva i povratak izgubljenih provincija.

Može se reći da je, na neki način, svaki bizantski rat bio svet zato što je, u slučaju da Bizant započinje rat, car svet, a on je taj koji proglašava rat dok se u slučaju napada na Bizant

²⁶ Russel, *The Just War in the Middle Ages*, str. 2.

²⁷ Isto, str. 2.

²⁸ Isto, str. 2.

²⁹ Isto, str. 2.

³⁰ *The Crusades from the Perspective of Byzantium and the Muslim World*, ur. Angeliki E. Laiou i Roy Parviz Mottahedeh, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, 2001., str. 32.

radi obrani Carstva, a ono nije ništa drugo nego li preslika Kraljevstva Nebeskog na Zemlji.³¹ No, Bizantinci nisu ratovima pripisivali nikakav sveti predznak niti započinjali ratove radi toga. Njima je zato bilo izuzetno teško shvatljivo zašto su zapadne vojske dolazile ratovati za oslobođenje Svete Zemlje. Oni su puno više htjeli Antiohiju, zbog njenog strateškog, nego li Jeruzalem zbog njegova vjerskog značaja. Spoj hodočašća i rata koji predstavlja križarski rat nisu mogli sami sebi opravdati.³²

Osim bizantskog pogleda na križarske ratove potrebno je i spomenuti i način na koji su određeni crkveni velikodostojnici opravdali Četvrti križarski rat, a odnosi se na tekst o prijenosu relikvija. Njime se bilježilo opravdanje i slavljenje preseljenja svetih relikvija s jednog mjesta na drugo.³³ U njemu su opisane okolnosti duge potrage za relikvijom, pronalazak, brojna čuda koja su se dogodila po njezinu pronalasku i doček relikvije u novom svetištu.³⁴ Razlog za kompliciranu strukturu i preuveličavanje u tim tekstovima možemo naći u tome što su svete relikvije često bile ukradene ili otete. Zbog toga je trebalo konstruirati uvjerljivu priču kako bi se opravdalo način na koji je relikvija "pronađena". S obzirom da je Četvrti križarski rat doveo do prvog pada Konstantinopola i Bizantskog Carstva, križari su u bizantskim crkvama pronašli mnoge relikvije još iz vremena ranoga kršćanstva. No, s obzirom da su se one nalazile u svojim svetištima, bilo je potrebno napisati tekst o tome kako bi se opravdalo njihovo otimanje. Primjeri tome mogu se pronaći u tekstovima kao što je *O zemlji jeruzalemskoj i sredstvima kojima su relikvije prenesene u ovu crkvu iz grada Konstantinopola* anonimnog autora kojeg se naziva Anonim iz Soissons.³⁵

Cilj Četvrtog križarskog rata, kao i ostalih križarskih pohoda prije njega, bio je osloboditi Svetu Zemlju od muslimanske vlasti, no s jednom ključnom razlikom. Za razliku od prethodnih križarskih pohoda Četvrti križarski rat nije stigao ni blizu Svete Zemlje već je, nakon brojnih prepreki i stranputica završio rušenjem Bizantskog Carstva od križarske vojske. Tu se pojavio problem oko toga kako onda opravdati sam pohod u okviru pravednog rata, ali i svrhe križarskih pohoda općenito. Prema Anonimu iz Soissons, osvajanje Konstantinopola i "preseljenje" velikog broja svetih relikvija na Zapad, predstavlja nepotpunu, s obzirom da Sveta Zemlja nije oslobođena, ali prihvatljivu svrhu i cilj križarskoga pohoda.³⁶ On opravdava Četvrti križarski rat govoreći kako je taj pohod blagoslovio sam Bog te da je proveden u duhu

³¹ Isto, str. 34.

³² Isto, str. 33.

³³ Alfred J. Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, Brill, Boston, 2008., str. 225.

³⁴ Isto, str. 226.

³⁵ Isto, str. 223.

³⁶ Isto, str. 228.

pokore i iako sam Jeruzalem i Sveta Zemlja nisu oslobođeni, mnoge relikvije su "spašene" i donesene na Zapad te je kršćanstvo u cijelosti blagoslovljeno tim činom.³⁷ Preko ovoga i drugih tekstova prijenosa nalazi se pokušaj opravdanja jednog neuspjelog križarskog rata, kojeg od svog početka do kraja karakterizira napadanje drugih kršćana.

³⁷ Isto, str. 229.

Pripreme za rat

Pripreme za početak Četvrtog križarskog rata započele su dolaskom pape Inocenta III. 1198. godine.³⁸ S obzirom da je pokušaj križarskog rata njemačkog cara Henrika VI., propao, Inocent III. preuzeo je na sebe ulogu organizatora novog križarskog pohoda s ciljem oslobođenja Jeruzalema i Svete Zemlje.³⁹

U svrhu toga naredio je sakupljanje sredstava za rat u crkvama, samostanima, ali je i kler bio prisiljen odreći se dijela vlastitog prihoda. Papa je smatrao da je za podvig potrebna snaga cjelokupnoga kršćanstva te da se oni koji se nisu u stanju boriti u novome pohodu trebaju moliti i postiti za one koji se bore. Njegova ideja bila je da križarski pohod bude najveći dosad, ali i da uspije tamo gdje su ostali podbacili.⁴⁰

Poziv na križarski pohod poslao je 15. kolovoza 1198. godine enciklikom nadbiskupima Zapada, koji su to dalje imali prenijeti do svojih biskupa i ostalog klera te naroda.⁴¹ Poslao je dva poslanika, kardinala Petra od Capue i kardinala Soffreda. Petra je poslao u Francusku kako bi pokušao pomiriti engleskog kralja Rikarda I. Lavljeg Srca i francuskog kralja Filipa II. Augusta, koji su ratovali još od Trećeg križarskog rata. Soffredo je, s druge strane poslan u Veneciju, kako bi s duždem Enricom Dandolom, pregovarao o floti neophodnoj za prijevoz križara na Istok.⁴²

Među svećenstvom u Francuskoj, bio je izvjesni Fulko, svećenik iz Neuillyja-sur-Marne (gradića u okolini Pariza) koji je bio popularan u narodu radi propovijedanja moralne reforme. Prema kronici Geoffroya de Villehardouina, zbog Fulka i mnogih čuda koje je Bog učinio za njega, Inocent mu je poslao pismo u kojem je tražio da u njegovo ime propovijeda križarsku vojnu.⁴³ S druge strane, prema ovoj kronici, papin poziv Fulku prethodi općem pozivu na križarski pohod i slanju Petra od Capue u Francusku (dok o Soffredu nema ni spomena). To se ne slaže s Inocentovim registrom pisama u kojem su opći poziv i poslanici

³⁸ David Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04: The Betrayal of Byzantium*, Osprey Publishing Limited, Oxford, 2011., str. 16.

³⁹ Kenneth M. Setton, *A History of the Crusades Volume II: The Later Crusades 1189-1311*, ur. Robert Lee Wolff i Harry W. Hazard, The University of Wisconsin Press, Madison, 1969. str. 153.

⁴⁰ Thomas F. Madden, *Crusades: The Illustrated History*, The University of Wisconsin Press, Ann Arbor, 2004., str. 100.

⁴¹ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 154., vidi također Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 9.

⁴² Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 100., vidi također Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 21.

⁴³ Petar Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru u godini 1202*, Izdavački zavod Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1951., str. 47.

poslani 15. kolovoza 1198. godine, a pismo Fulku iz Neuillyja poslano 5. studenog 1198. godine. Također, Villehardouin tvrdi kako je Inocent papa već 1197. godine, što je godinu ranije nego li je izabran za papu.⁴⁴ Fulka veliča i drugi kroničar Četvrtog križarskog rata, Robert de Clari. On govori kako je Fulko vrijedan i učen čovjek koji je propovijedao križarski rat i Bog je za njega napravio mnoga čuda. Iako je gotovo jednako kao i u Villehardouinovoj kronici, de Clari ne spominje papin poziv Fulku. Također, navodi kako su se Fulkove propovijedi događale 1204. godine, kada je rat već bio gotov.⁴⁵ Treći kroničar, Martin de Canal, ne spominje Fulka niti prije navedeno pa ćemo se na njega vratiti poslije, u trenutku kada počinje njegova kronika, kada su vođe Četvrtog križarskog rata poslale poslanike duždu Enriku Dandolu.

Iako nitko ne negira da je Fulko iz Neuillyja odigrao veliku ulogu u pripremi Četvrtog križarskog rata, postoji još nekoliko razlika među različitim autorima po pitanju njegova lika i djela. Prema Davidu Nicolleu, upravo je Fulkova politička netaktičnost i opsjednutost moralom uvrijedila mnoge vladare i velikaše koji su trebali preuzeti vodstvo nad ovim pothvatom, ali zbog Fulka nisu.⁴⁶ Prema Nicolleu, Fulko je bio taj koji je pokušavao pomiriti Englesku i Francusku, u čemu nije uspio oslabivši papinu poziciju.⁴⁷ Ovo je jedini spomen Fulka iz Neuillyja u ovoj ulozi, s obzirom da je to bila uloga kardinala Petra od Capue. Prema Kennethu Settonu upravo je kardinal Petar od Capue u papino ime prenio pismo Fulku iz Neuillyja te ga pridobio kako bi ovaj propovijedao križarski rat i svojom popularnošću pridonio što većem odazivu.⁴⁸ G. Villehardouin spominje kardinala Petra od Capue, iako ne u funkciji mirotvorca između Engleske i Francuske već u svrsi papinskog poslanika Francuzima općenito. Prema Villehardouinu, Petar od Capue donio im je poruku od pape, koja je glasila:

*"Svima onima, koji prime krst na se i odsluže Bogu jednu godinu u krstaškoj vojsci, bit će oprošteni svi grijesi, koje su počinili, a u ispovijedi ih priznali."*⁴⁹

Rikard Lavljeg Srca navodno je bio toliko bijesan kada mu je Petar od Capue prenio papinu molbu za mir s Filipom Augustom, da je kardinal morao pobjeći iz Engleske jer ga je kralj namjeravao dati kastrirati.⁵⁰ Neovisno o tome, kraljevi su s vremenom potpisali primirje,

⁴⁴ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 47., vidi također Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 19.

⁴⁵ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 129.

⁴⁶ Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 16.

⁴⁷ Isto, str. 16.

⁴⁸ Setton, *A History of the Crusades Volume II*, str. 158.

⁴⁹ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 47.

⁵⁰ Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 100.

no ono je bilo kratkog vijeka. Kada je, u proljeće 1199. godine, Rikard poginuo, Filip August nastavio je rat protiv Rikardova brata Ivana.⁵¹ Treba također spomenuti kako ovaj sukob ne spominju Geoffrey Villehardouin, Robert de Clari i Martin De Canal. Nastavak rata značio je da se vladari ovih država neće priključiti križarskome pohodu, što je bio veliki udarac Inocentovim naporima da pohod bude najveći i najuspješniji od svih prijašnjih. Još jedan udarac papinim naporima bio je u Italiji. Kardinal Soffredo poslan je u Veneciju duždu Enricu Dandolu. Istovremeno, papa je poslao poslanike Genovi i Pisi, koje su u tom trenutku bile u ratu jedna s drugom.⁵² To su bili Petar, svećenik crkve Sv. Cecilije i đakon crkve Sv. Kuzme i Damjana te Gracijan., Unatoč njihovom poslanstvu Genova i Pisa su odbile potpisati međusobni mir.⁵³ Kako bi riješio ova dva nepredviđena problema, papa je poslao još više propovjednika da Europom propovijedaju potrebu za oslobođenjem Jeruzalema i Svete Zemlje.⁵⁴

Papini naponi isplatili su se 28. studenog 1199. godine kada je grof Thibaud od Champagne održao turnir u svome dvorcu Aicri te pozvao na njega mnoge plemiće i moćnike.⁵⁵ Thibaud je bio moćan plemić velikog utjecaja. Bio je nećak Filipa II. Augusta i Rikarda Lavljeg Srca, a njegov brat Henrik je bio vladar Jeruzalema od 1192. do 1197. godine.⁵⁶ Kada je turnir završio grof Thibaud proglasio se križarem, a zajedno s njim i njegov rođak i dobar prijatelj Louis, grof od Bloisa. Zajednička zakletva ovih dvaju moćnih francuskih plemića inspirirala je mnoge druge koji su tome svjedočili te su odmah nakon njih zakletvu položili i dva vrlo moćna francuska baruna, Simon de Monforta i Renaud de Montmiraila. Ovdje je križarem postao i Geoffrey Villehardouin, s obzirom da je bio Thibaudov rođak te je prisustvovao turniru. Vijest o ovome događaju ubrzo se proširila Francuskom.⁵⁷

Uz turnir su vezane neke nejasnoće. Naime, Steven Runciman tvrdi kako je nakon turnira Fulk iz Neuillyja održao govor koji je potaknuo plemiće da polože zakletvu i postanu križari. Problem jest u tome što G. Villehardouin i R. de Clari ne govore o tome da je Fulk

⁵¹ Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 100., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 155.

⁵² Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 21.

⁵³ Isto, str. 22.

⁵⁴ Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 100.

⁵⁵ Steven Runciman, *A History of the Crusades Volume III: The Kingdom of Acre and the Later Crusades*, Cambridge University Press, Cambridge, 1951., str. 107., vidi također Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 49.

⁵⁶ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 49., vidi također Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 100. i Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 107.

⁵⁷ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 49., vidi također Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 101. i Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 110.

prisustvovao turniru. Ni ostali autori ne svjedoče o Fulkovoj prisutnosti na turniru. Kenneth Setton navodi da ako je zbilja bio slučaj da je Fulk bio prisutan na Thibaudovom turniru, G. Villehardouin, s obzirom na Fulkov ugled i utjecaj, to sigurno ne bi zaboravio spomenuti u svojoj kronici.⁵⁸ Također postoje razlike između kronika G. Villehardouina i R. de Clarija. Naime, posljednji tvrdi kako je na tom turniru križarem postao i Balduin Flandrijski, koji je bio muž Thibaudove sestre. Geoffrey de Villehardouin i ostali autori slažu kako je on to postao tek poslije, 23. veljače 1200. godine.⁵⁹ Razlike se mogu naći i u nabranjanju plemića koji su postali križari. Prema G. Villehardouinu, kao što je već spomenuto, nisu svi plemići koji su postali križarima, to postali na tom turniru, već su to postajali s vremenom kako se vijest širila.⁶⁰ Prema R. de Clariju, oni su svi bili u Aicri i tamo postali križarima, s obzirom da on ne navodi nikakvu vremensku razliku sve do sastanka u Soissonsu.⁶¹ Osim toga, G. Villehardouin, kao član visokog plemstva i vrlo blizak suradnik grofa Thibauda, nabranja mnogo više imena nego li R. de Clari, koji je član nižeg plemstva. On zato nabranja mnoge niže plemiće iz svoje grofovije te govori o njihovoj hrabrosti, pobožnosti i odvažnosti. Također ne spominje G. Villehardouina imenom već titulom navodeći kako je i maršal Champagne uzeo križ.⁶² Treba spomenuti i da je, prema G. Villehardouinu, nakon Bladuina Flandrijskog i njegovih ljudi, križarem postao i grof Hugo de Saint-Pol, jedan od najmoćnijih plemića u Francuskoj i veteran Trećeg križarskog rata. Uz njega, križarima su postali i neki njegovi vazali među kojima je i Petar de Amiens i njegovi ljudi.⁶³ Ovo je zanimljivo zato što je jedan od Petrovih vazala bio Robert de Clari, što znači da nije postao križarem na turniru u Aicri, kako tvrdi, te je upitno da li je uopće tamo bio. Kao jednog od mnogih koji su zajedno s Petrom postali križari, G. Villehardouin ga ne navodi imenom, koje najvjerojatnije nije ni znao s obzirom na razliku u njihovim položajima, te ga svrstava u skupinu *"i mnogi drugi ljudi, koje ne poznajemo."*⁶⁴

Tijekom 1200. godine održavali su se sastanci križarskog vodstva u Soissonsu i Compiègneu. Prema R. de Clariju, na jednom od sastanaka Thibaud je proglašen za vođu

⁵⁸ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 158., vidi također Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 49. i str. 129.

⁵⁹ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 49. i str. 129., vidi također Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 101. i Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 159.

⁶⁰ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 49.

⁶¹ Isto str. 135.

⁶² Isto, str. 51. i str. 135.

⁶³ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 53.

⁶⁴ Isto, str. 53.

ovog pohoda, iako to eksplicitno ne spominje G. Villehardouin i drugi autori.⁶⁵ Na tim je sastancima odlučeno da će križari na istok ići brodom zato što je kopnena ruta preko Balkana postala nesigurna zbog unutarnjih nemira u Bizantu.⁶⁶ Bio je dogovoren plan napada. Vodeći se procjenom Rikarda Lavljeg Srca križarski su vođe odlučili napasti Egipat, smatrajući da će time zadati težak udarac seldžučkoj državi te im tako omogućiti i lakše oslobođenje Svete Zemlje.⁶⁷ Također je bilo odlučeno kako će poslati šestoricu poslanika u Mletačku Republiku, u svrhu osiguravanja pomorskog prijevoza do njihova krajnjeg odredišta. Venecija je odabrana zbog njene duge tradicije u trgovini s Istokom, ali i zbog toga što je i sam papa već započeo svojevrstne pregovore s njima u svrhu osiguravanja mornarice.⁶⁸

Godine 1201. križarsko vodstvo šalje svoje poslanstvo u Mletačku Republiku. Poslanstvo se sastojalo od šestorice ljudi među kojima je bio i sam G. Villehardouin. Grof Thibaud od Champagne, grof Louis od Bloisa i grof Balduin od Flandrije odabrali su svaki po dva svoja čovjeka da čine poslanstvo.⁶⁹ Grof Thibaud poslao je šampanjskog maršala Geoffreya de Villehardouina i Milona Brabanćanina, grof Louis poslao je Ivana de Fraise i Gautiera iz Gaundonvilla dok je grof Balduin od Flandrije poslao Conona de Bethune i Alarda Maquereaua.⁷⁰ Prema Villehardouinu, poslanstvo stiže u Veneciju u prvome tjednu korizme 1201. godine, dok prema kronici Martina de Canala poslanstvo stiže godinu dana kasnije tj. 1202. godine.⁷¹ U ovome je slučaju vjerojatno u pravu Villehardouin, koji je osobno bio tamo, za razliku od Martina de Canala, koji svoju kroniku piše više od šezdeset godina nakon završetka samog rata.

U Veneciji se poslanstvo sastalo s duždom Enricom Dandolom i Malim Vijećem Mletačke Republike te su od njih zatražili ako mogu osigurati prijevoz križarske vojske do Egipta. Nakon tjedan dana dobili su odgovor.⁷² Mlečani su se obavezali sagraditi brodove za prijevoz četiri i pol tisuće vitezova zajedno s istim brojem konja, kao i devet tisuća štitonoša i dvadeset tisuća pješaka te također hrane za devet mjeseci za sve navedene. Cijena ove usluge

⁶⁵ Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 102., vidi također Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 53. i str. 135.

⁶⁶ Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 110.

⁶⁷ Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 102., vidi također Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 110. i Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 7.

⁶⁸ Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 102., vidi također Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 113., i Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 56.

⁶⁹ Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 102., vidi također Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 113., i Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 56. i Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 159.

⁷⁰ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 55.

⁷¹ Isto, str. 55 i str. 167.

⁷² Isto, str. 59. i str. 167.

bila je devedeset i četiri tisuća maraka, ali su se uz to Mlečani obavezali pridružiti križarskome pohodu na godinu dana od trenutka kada križarska vojska isplovi iz Venecije te o svome trošku omogućiti još pedeset ratnih galija za križarsku flotu koja je trebala biti spremna za godinu dana. Uz sve navedene uvjete, polovica osvojenih teritorija trebala je pripasti Mletačkoj Republici⁷³ Prema Robertu de Clariju, poslanici su tražili prijevoz za četiri tisuće vitezova s prtljagom i sto tisuća pješaka.⁷⁴ Martin de Canal navodi kako se Enrico Dandolo već tada proglasio križarem i obećao predvoditi mletački kontingent, iako se svi ostali autori slažu da je to učinio tek godinu dana poslije.⁷⁵ Prema K. Settonu, procjena mogućeg broja ljudi u križarskoj vojsci morala je biti napravljena od strane poslanika te navodi kako su se previše precijenili u nadi za velikim odazivom s obzirom da je u vrijeme kada su napustili Francusku vojsku sačinjavala jedva trećina od procijenjenog broja.⁷⁶

Treba također spomenuti i da S. Runciman navodi kako je cifra koju su Mlečani tražili za svoje usluge bila osamdeset i pet tisuća maraka dok prema de Clariju cijena iznosi osamdeset i sedam tisuća. Robert de Clari i Martin de Canal ne navode uvjet o polovici osvojene zemlje,⁷⁷ Iz zapisa G. Villehardouina može se vidjeti prema kojem sistemu dužd računa cijenu prijevoza za križare: za svakog konja četiri marke, a za svakog čovjeka po dvije marke.⁷⁸ Iz toga se može zaključiti da je za trideset i tri tisuće i petsto ljudi cijena šezdeset i sedam tisuća maraka i osamnaest tisuća maraka za četiri i pol tisuće konja, što sve zajedno iznosi osamdeset i pet tisuća maraka što je cifra s kojom se slaže i S. Runciman. Unatoč tome, u nastavku teksta Enrico Dandolo izriče cifru od devedeset i četiri tisuće maraka.⁷⁹

Slijedeći dan poslanstvo je prihvatilo mletačke uvjete i potpisalo ugovor o gradnji mornarice. Još jedna stvar koju je ovdje potrebno spomenuti jest pitanje kapare. Prema Villehardouinu, kapara je iznosila dvije tisuće maraka, koje su poslanici posudili u Veneciji, predali duždu kako bi započeo s gradnjom mornarice i potom otišli natrag prema Francuskoj.⁸⁰ Prema R. de Clariju, kapara je iznosila dvadeset i pet tisuća maraka te se poslanstvu, na putu za Francusku, pridružio i jedan duždev poslanik, čija je zadaća bila

⁷³ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 59. i str. 167., vidi također Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 103 i Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 162. i Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 113. i Ivan Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*, sv. 51/2009., str. 56.

⁷⁴ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 141.

⁷⁵ Isto, str. 167.

⁷⁶ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 162.

⁷⁷ Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 113., vidi također Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 141. i str. 167.

⁷⁸ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 59.

⁷⁹ Isto, str. 59.

⁸⁰ Isto, str. 65.

preuzeti kaparu od križarskog vodstva te se s novcem vratiti u Veneciju.⁸¹ Martin de Canal, kao ni ostali autori, s druge strane, uopće ne spominju kaparu niti koliko je iznosila, da li zbog toga što o njoj nisu znali ili su je previdjeli kao dio koji se kod ovakvih ugovora i podrazumijevao. Čin ovog ugovora, između križara i Mletačke Republike, jedan je od ključnih trenutaka u Četvrtom križarskom ratu. Upravo je tokom ovih pregovora, pogrešnom procjenom poslanika oko mogućeg odaziva križarskom ratu, posijano sjeme onoga što je ovaj križarski pohod učinilo zapamćenim u povijesti, iako ne na način na koji je to htio Inocent III. Bilo radi optimizma i entuzijazma vezanog uz ovaj pohod ili nečeg drugog, poslanici su se precijenili, a to je bila greška koju će im Mlečani skupo naplatiti.

Mletačka Republika je u ovo doba bila moćna pomorska i trgovačka sila s velikim utjecajem na istočnom Sredozemlju. Mlečani su imali posebne trgovinske privilegije u Tiru, Akri, pa čak i u Bizantu i to još iz vremena Prvog križarskog rata, no njihov najnoviji trgovački uspjeh bio je upravo u Egiptu.⁸² Ovdje dolazimo do pitanja trgovačkog sporazuma između Mlečana i egipatskog sultana. Prema T. Maddenu, trgovački sporazum nije postojao i predstavlja namjerno izmišljenu laž u nekim kasnijim križarskim kronikama te smatra kako je to dokazao Gabriel Honotaux još 1877. godine.⁸³ S druge strane autori poput K. Settona tvrde kako je Mletačka Republika itekako trgovala s Egiptom, mijenjajući drvo za začine s Dalekog Istoka.⁸⁴ Runciman pak, tvrdi kako u ovo vrijeme još nije postojao sam sporazum već da je u isto vrijeme dok je križarsko poslanstvo pregovaralo s Enricom Dandolom u Veneciji, mletačko poslanstvo pregovaralo s egipatskim potkraljem o trgovačkom sporazumu te da je sporazum potpisan tek 1202. godine kada su Mlečani uvjerali sultanovog poslanika kako Mletačka Republika neće sudjelovati ni u kakvom pohodu usmjerenom protiv Egipta.⁸⁵ Ovaj sporazum ne spominju G. Villehardouin, Robert de Clari i Martin de Canal. Također treba spomenuti kako je Mletačka Republika u ovo vrijeme i dalje, *de iure*, dio Bizantskog Carstva iako su *de facto* već jako dugo nezavisni. Potpunu nezavisnost, u oba smisla, dobivaju 1204. godine nakon pada Bizantskog Carstva.⁸⁶

Kopija sporazuma između križara i Mlečana također je poslana i Inocentu III. kako bi je on odobrio. Iako je papina ideja bila podići cijeli Zapad, a ne samo dio Francuza i Mlečane,

⁸¹ Isto, str. 143.

⁸² Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 113., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 161. i Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 105.

⁸³ Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 105.

⁸⁴ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 161.

⁸⁵ Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 113

⁸⁶ Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 17.

prihvatio je sporazum.⁸⁷ Također je poslao pisma engleskom kleru, da obavijeste one koji su se, u njihovom kraljevstvu, odazvali na poziv u križarski rat, da budu spremni krenuti u Veneciju kroz godinu dana. Slične upute primio je njemački kler, s obzirom da su biskup Konrad od Halberstadta i opat Martin od Pairisa slijedeće godine došli u Veneciju predvodeći njemački kontingent.⁸⁸

U jesen 1201. godine poslanstvo se vratilo u Francusku te je nedugo nakon toga, u Troyesu u Champagni, od bolesti umro grof Thibaud.⁸⁹ Potom je održan još jedan sastanak križara u Soissonsu. Cilj sastanka bio je pronaći novoga vođu koji bi zamijenio preminulog Thibauda. Nakon mnogo rasprave G. Villehardouin je predložio da se Thibaudov položaj ponudi markizu Bonifaciju de Montferratu te održao velik govor o markizu i njegovim postignućima.⁹⁰ Križari su se složili s G. Villehardouinom te su poslani poslanici markizu Montferratu u Lombardiju koji ubrzo nakon toga dolazi u Soissons i prihvaća ponudu križara da postane njihovim zapovjednikom.⁹¹ Prema G. Villehardouinu, Fulk iz Neuillyja osobno mu je prišao križ na rame.⁹² Robert de Clari navodi kako je Fulko umro nakon Thibauda, ali prije prvog sastanka te, prema njemu, on nije mogao prisustvovati sastanku u Soissonsu.⁹³

Markiz Bonifacije de Montferrat bio je član moćne plemićke obitelji u sjevernoj Italiji. Brojni članovi njegove obitelji služili su u prijašnjim križarskim ratovima. Osim toga bili vrlo blisko politički povezani s križarskim državama na Bliskom Istoku, s Bizantskim Carstvom, ali i sa Svetim Rimskim Carstvom Njemačke Narodnosti. Njegov brat Reiner, kojeg je 1183. dao otrovati Andronik Komnen, oženio je Mariju, kćer bizantskoga cara Manuela Komnena. Njegov drugi brat Conrad oženio je Teodoru, sestru cara Izaka Angela, ali je morao pobjeći iz Konstantinopola te je potom spasio grad Tir od Saladina i oženio Izabelu, nasljednicu Jeruzalemskog Kraljevstva. Uza sve to, obitelj Montferrat bila je vazal cara Svetog Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti.⁹⁴ Postavši križarskim zapovjednikom, Bonifacije je prisustvovao godišnjem sastanku cistercitskog kapitula te je ovdje privukao brojne plemiće i

⁸⁷ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 163.

⁸⁸ Isto, str. 164.

⁸⁹ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 67. i str. 135, vidi također Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 111. i Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 164. i Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 104.

⁹⁰ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 67. i str. 137., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 164.

⁹¹ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 71. i str. 139., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 164.

⁹² Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 71.

⁹³ Isto, str. 135.

⁹⁴ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 165.

moćnike da se pridruže križarskoj vojsci.⁹⁵ Nakon toga je proveo zimu u Njemačkoj kod svog seniora i dobrog prijatelja Filipa Švapskog, brata Henrika VI.⁹⁶

Filip je očekivao da će ubrzo postati njemačkim carem, poput njegovog brata prije njega. Prema S. Runcimanu, Filip je htio nastaviti s planom svoga brata. Henrik VI. htio je povesti križarski rat, no umro je prije nego li je uspio. Njegov plan bio je skupiti veliku vojsku i ići prema Svetoj Zemlji kopnenim putem te iskoristiti previranja u Bizantu kako bio ga pokorio.⁹⁷ K. Setton također spominje plan o osvajanju Bizanta i govori kako je Filip od Henrika naslijedio neprijateljstvo spram Bizanta.⁹⁸ Uza sve to, Filipova supruga bila je Irena Angel, bizantska princeza i kćer tada svrgnutog cara Izaka II. Angela te je preko nje Filip imao i dodatne motive za uplitanje u politiku Bizantskoga Carstva.⁹⁹

Bizantsko se Carstvo, u to vrijeme, nalazi u velikim problemima. Na vlasti je Izak II. Angel. Pod njegovom vlašću Carstvo gubi teritorij. Na Balkanu se suočava s općom pobunom Bugara koji pokušavaju ponovno stvoriti svoju državu.¹⁰⁰ Na istoku se Seldžuci približavaju Anatoliji te pritom odsijecaju Bizant od Sirije. Talijanski trgovci iz Venecije, Genove i Pise preuzeli su ekonomiju te su bili privilegirani u odnosu na domaće trgovce. Uza sve to, Izak je uveo vrlo visoke poreze, a u isto vrijeme je održao raskošno vjenčanje s mađarskom princezom Marijom.¹⁰¹ Situacija je kulminirala 1195. godine, tijekom jedne od vojnih kampanja protiv Bugara, kada se Izakov brat Aleksije iskoristivši Izakovu odsutnost iz vojnog logora, proglasio carem Aleksijem III. Izak je uhvaćen, zatvoren u tamnicu i potom oslijepljen. S njim je u tamnicu bačen i njegov sin Aleksije.¹⁰² Osjetivši se ugroženim od Svetog Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti, ali i talijanskih gradova država, Aleksije III. se obratio papi Inocentu III. započevši pregovore. Od proljeća 1198. godine pa do ljeta 1202. godine izmijenjeno je dvanaest pisama i osam poslanstva između pape i bizantskog cara.

⁹⁵ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 165., vidi također Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 73.

⁹⁶ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 165., vidi također Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 111.

⁹⁷ Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 111.

⁹⁸ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 166.

⁹⁹ Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 111., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 166.

¹⁰⁰ Niketas Choniates, *O City of Byzantium, Annals of Niketas Choniates*, ur. Harry J. Magoulias, Wayne State University Press, Detroit, 1984., str. 238., vidi također Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 112.

¹⁰¹ Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 112.

¹⁰² Choniates, *O City of Byzantium*, str. 247., vidi također Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 33. i Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 112. i Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 107. i Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 166. i Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 87. i Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 60.

Aleksije je u papi vidio mogućeg saveznika protiv Filipa Švapskog i njegove želje za osvajanjem Bizanta, a papa je u caru vidio mogućeg saveznika u križarskom ratu, ali i mogućnost ponovnog povratka pravoslavne crkve pod vodstvo Rima.¹⁰³

Njegov strah od Svetog Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti i dinastije Hohenstaufen počeo se ostvarivati kada je 1201. godine iz zatočeništva na Zapad, pobjegao njegov nećak Aleksije.¹⁰⁴ Prema Nikiti Konijatu, Aleksije III. oslobodio je svog nećaka iz zatočeništva te ga je poveo sa sobom u gušenje jedne od pobuna. Aleksije je tada iskoristio priliku te pobjegao brodom u Italiju u koju stiže u jesen 1201. godine.¹⁰⁵ Stigavši u Italiju, Aleksije se obraća papi za pomoć u rušenju Aleksija III. i oslobađanju svog oca, no on ga je odbio. Nakon toga Aleksije odlazi Filipu Švapskom, koji je brat njegove sestre Irene Angel, u Njemačku i moli ga za pomoć u rušenju Aleksija III. s vlasti. Provođi Božić 1201. godine u Njemačkoj zajedno s Irenom, Filipom i njegovim dobrim prijateljem, Bonifacijem de Montferratom, novim zapovjednikom Četvrtog križarskog rata.¹⁰⁶ Je li ovdje posijano sjeme onoga u što će se ovaj križarski pohod pretvoriti? Prema K. Settonu postoji vrlo velika mogućnost da je odlazak križarske vojske u Konstantinopol isplaniran na Božić 1201. godine, ali također tvrdi da neki dokazi u prilog ovoj teoriji mogu biti i slučajnosti, poput dolaska mladog Aleksija na Zapad, koji se prema G. Villehardouinu dogodio u kolovozu 1202. godine. K. Setton tvrdi da je moguće da je Villehardouin jednostavno pogriješio, a ne namjerno izmijenio datum.¹⁰⁷ S. Runciman, s druge strane, uopće ne sumnja u ovakav slijed događaja.¹⁰⁸

Godine 1202. križari su stigli u Veneciju tijekom lipnja i srpnja. G. Villehardouin govori kako su neki križari odbili ići u Veneciju i oglušili se na poziv u sveti rat. Navodi primjer flandrijske mornarice koja nikad nije stigla do zadanog mjesta sastanka i skupinu križara koji su jednostavno otišli u Marseilles. Oni koji su stigli u Veneciju, smjestili su se na

¹⁰³ Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 33., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 171. i Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 112.

¹⁰⁴ Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 33., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 171. i Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 112. i Skok, *Tri Starofrancuske Kronike o Zadru*, str. 87.

¹⁰⁵ Choniates, *O City of Byzantium*, str. 537., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 171. i Charles M. Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1968, str. 275.

¹⁰⁶ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 172., vidi također Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 33. i Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 112. i Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 87.

¹⁰⁷ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 172., vidi također Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 87.

¹⁰⁸ Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 112.

otoku Svetog Nikole.¹⁰⁹ Mnogi križari su pak otišli u druge luke, kao što su Piacenza te se tako uvelike smanjio broj križarske vojske koja je trebala krenuti iz Venecije. G. Villehardouin također spominje poslanstvo Louisu de Bloisu u Paviju, a koje su sačinjavali on i Hugo de Saint-Pol, kako bi privukli što više križara u Veneciju.¹¹⁰ Robert de Clari i Martin de Canal, s druge strane, ne spominju ništa od navedenog.

Kada se vojska okupila u Veneciji, Enrico Dandolo je zatražio isplatu prije nego li krenu na put. S obzirom da nije došao niti približan broj ljudi od onog koji je ugovoren godinu dana ranije, križari nisu imali dovoljno novca za naplatu prijevoza Mlečanima.¹¹¹ Od najavljenih trideset i tri i petsto ljudi, stiglo je jedva jedanaest tisuća. Po pitanju broja ljudi, de Clari govori o tome kako je od najavljenih četiri tisuće vitezova došlo jedva tisuću, a od stotinu tisuća pješaka došlo je oko šezdeset tisuća.¹¹² Unatoč trošenju i osobnih bogatstava pojedinih plemića, križarima je i dalje nedostajalo trideset i četiri tisuće maraka, prema G. Villehardouinu, dok je prema R. de Clariju ta cifra iznosila trideset i šest tisuća maraka.¹¹³

Vidjevši kako nemaju dovoljno novaca za isplatu flote dužd je križarima dao nešto drugačiju ponudu. Dandolo im je, naime objasnio kako nema smisla putovati morem u zimskim mjesecima, te da je mornarica bila spremna u ugovoreno vrijeme, krajem lipnja, za razliku od križarske vojske. Ali ako križari pomognu Mlečanima osvojiti Zadar, oni će im oprostiti tih trideset i četiri tisuće maraka dok ih ne budu mogli sakupiti od plijena u Egiptu. Zadar je također i dobro mjesto za prezimljavanje s obzirom da prema Egiptu mogu tek na proljeće.¹¹⁴ Ovdje dolazimo do jednog od ključnih trenutaka u Četvrtom križarskom ratu. Križarski su ratovi usmjereni k oslobođenju Svete Zemlje i Kristovog groba od Saracena, a ne napadanju kršćanskih gradova i rješavanju svjetovnih, političkih i međukršćanskih razmirica.

U to je vrijeme u Veneciju stigao kardinal Petar od Capue. Prvo je od Mlečana dobio zabranu da plovi s vojskom u funkciji papinog legata te da može poći s njima jedino kao običan svećenik. Nakon toga saznao je da se križari premišljaju oko prihvaćanja Dandolove

¹⁰⁹ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 77., vidi također Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 104. i Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 172. i Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 114.

¹¹⁰ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 79., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 167.

¹¹¹ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 83. i str. 149., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 167. i Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 104.

¹¹² Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 147.

¹¹³ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 83. i str. 149., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 167. i Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 104.

¹¹⁴ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 85. i str. 149., vidi također Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 104.

ponude. Kada je to čuo, otišao je papi koji je po njemu poslao pismo križarima koji im je zabranio agresiju prema Zadru pod prijetnjom ekskomunikacije.¹¹⁵

Pismo nije obeshrabilo križare i oni su ponudu prihvatili, iako ne bez negodovanja. Prema R. de Clariju, mnogi se nisu s ovime slagali, ali su zapovjednici unatoč tome prihvatili ponudu.¹¹⁶ Prema G. Villehardouinu, s druge strane, protiv sporazuma su se pobunili samo oni koji su htjeli da se vojska raspadne i križarski pohod propadne. Nakon toga održana je u crkvi Svetog Marka velika misa na kojoj se Enrico Dandolo proglasio križarem i održao govor koji je, prema G. Villehardouinu, ganuo sve prisutne.¹¹⁷ Ubrzo nakon toga flota je isplovila iz Venecije. Ništa od prije navedenog, vezano uz križarske probleme u Veneciji, ne spominje Martin de Canal, već on jednostavno s inicijalnog sporazuma prelazi na dolazak križara, a onda na ukrcaj i isplovljavanje flote.¹¹⁸

¹¹⁵ Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 39.

¹¹⁶ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 151.

¹¹⁷ Isto, str. 85.

¹¹⁸ Isto, str. 168.

Osvajanje Zadra

Dana 9. listopada 1202. godine flota je isplovila iz Venecije, uputivši se prema Zadru. Po putu, križari pomažu Mlečanima u nametanju njihove vlasti u gradovima Trstu, Miljama, Piranu i Puli.¹¹⁹ G. Villehardouin u svojoj kronici ne spominje niti jedan od ovih gradova. Prema njegovu pisanju, nakon isplovljavanja iz Venecije, dolazi dio o dolasku flote pred Zadar.¹²⁰ Dio ovih događaja spominje Robert de Clari, govoreći kako su na putu za Zadar križari stali u gradu Puli. Unatoč tome, R. de Clari tvrdi kako su križari stali u Puli kako bi se osvježili i pribavili svježije namirnice te ne spominje ništa o nametanju mletačke vlasti u tom gradu, dok ostale ne spominje.¹²¹ Martin de Canal, isto kao ni G. Villehardouin, uopće ne spominje ove događaje. S druge strane, prema D. Nicolleu, flota se razdvojila na dva dijela, od kojih je jedan, pretežito mletački dio, pod zapovjedništvom Enrica Dandola, krenuo za Piran, a drugi, pretežito križarski dio, krenuo je za Pulu. Nakon što je svojoj vlasti podčinio Piran, Trst i Milje zakleli su se, od straha, duždu na vjernost.¹²² K. Setton ne navodi naselja imenom, ali govori da je križarska flota, prije dolaska u Zadar, plovila uz istarsku i dalmatinsku obalu, ulazeći u brojne luke u svrhu demonstracije mletačke moći.¹²³ Prema S. Rucimanu, flota je isplovila iz Venecije 8. studenog, i stigla u Zadar dva dana nakon toga tj. 10. studenog 1202. godine.¹²⁴

Križarsko zauzimanje ovih gradova, predstavlja kršenje ideje svetog i pravednog rata što je na određeni način ideja križarskog rata. Osvajanjem ovih gradova nije ispravljena nepravda ni spriječeno zlo. Ovo osvajanje nije doprinijelo zaštiti kršćana jer su križari ti koji su ih i napali. Uz to križarska vojska bila je iskorištena za proširenje državnih granica jedne europske države što je suprotno njenoj svrsi koja podrazumijeva ratovanje za oslobođenje Kristovog groba i Svete Zemlje. Korištena je zbog vrlo svjetovnog i ovozemaljskog razloga - željom za vladanjem. Prema postavkama pravednog rata T. Akvinskog, ako je razlog rata bila želja za vladanjem i ako se vodio u tu svrhu onda nije bio pravedan. Također možemo reći, kako je križarska vojska korištena protiv drugih kršćana. Osim što to je to protivno svrsi

¹¹⁹ Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 58., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 173., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 115., Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 153., Kužić *Hrvati i križari*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2003., str. 32. i Borislav Grgin, *Odjeci križarskih ratova u Hrvatskoj*, *Historijski zbornik*, godina XLV (1992.), str. 142.

¹²⁰ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 91.

¹²¹ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 153.

¹²² Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 115.

¹²³ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 173.

¹²⁴ Ruciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 115.

križarskog rata, u ovome slučaju također predstavlja i kršenje direktne zapovijedi pape koji je na rat i pozvao.

Flota je pred Zadar stigla 10. studenog 1202. godine. Sljedećeg dana osvojena je zadarska luka i razbijen je lanac na ulazu u luku te se vojska počela iskrcavati na kopno.¹²⁵ Zadrani su bili iznenađeni križarima te su stavljali križeve na svoje zidine kako bi dali do znanja kako je to kršćanski grad.¹²⁶ Dan poslije, Zadrani su poslali delegaciju kako bi pregovarala s duždem. Ponudili su duždu Enricu Dandolu dobrovoljnu predaju grada, na što je on odgovorio kako se mora posavjetovati s križarskim zapovjednicima.¹²⁷ Kada je dužd ovo obznanio križarskim zapovjednicima ponovno je među njima došlo do podjele zato što mnogi nisu htjeli napadati kao ni prije. Zadar je bio kršćanski grad i bio je pod vlašću ugarsko-hrvatskog kralja Emerika koji je također bio križar, iako ne u ovome pohodu, već se u papino ime borio protiv krstjana u Bosni.¹²⁸ Tijekom ove rasprave, vrlo glasni protivnici napada na Zadar bili su barun Simon od Montforta i papin predstavnik i član cistercitskog reda opat Guy od Vaux-de-Cernaya. Posljednji je duždu i njegovim pristašama rekao:

*"Gospodo, ja vam zabranjujem u ime rimskoga pape navaliti na ovaj grad, jer je kršćanski, a vi ste hodočasnici."*¹²⁹

Barun Simon od Montforta i opat Guy od Vaux-de-Cernaya također su rekli zadarskim poslanicima da odustanu od predaje. Savjetovali su ih, da ako se mogu sami obraniti od Mlečana, nemaju brige zato što ih križari neće napasti te su im pokazali pismo Inocenta III. To je bilo isto ono pismo koje je kardinal Petar od Capue donio u Veneciju i gdje je bilo zapisano kako napadače na kršćanski grad slijedi ekskomunikacija.¹³⁰ Kada je zadarska delegacija rekla duždu kako znaju za papino pismo i da se odbijaju predati on je pozvao križare da ispune svoj dio pogodbe.

G. Villehardouin spominje otpor Simona od Montforta i opata Guya, iako ne imenima, već ih naziva onom strankom koja želi da se vojska razide, a pohod propadne, ali ne spominje, kao što nije ni prije, pismo Inocenta III. Robert de Clari ne spominje ni Simona de Montforta

¹²⁵ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 153.

¹²⁶ Grgin, *Odjeci križarskih ratova u Hrvatskoj*, str. 142., vidi također Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 120.

¹²⁷ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 93., vidi također Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 106. i Kužić *Hrvati i križari*, str. 32.

¹²⁸ Kužić *Hrvati i križari*, str. 32., vidi također Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 114.

¹²⁹ Skok, *Tri Starofrancuske Kronike o Zadru*, str. 95., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 174., Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 59. i Grgin, *Odjeci križarskih ratova u Hrvatskoj*, str. 143.

¹³⁰ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 155., vidi također Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 106., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 174., Kužić *Hrvati i križari*, str. 32., Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 58., Grgin, *Odjeci križarskih ratova u Hrvatskoj*, 143. i Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 120.

ni opata Guya, ali spominje pismo iz koje prijeti ekskomunikacijom makar su, prema njemu, Zadranima sami zatražili i dobili to pismo od pape znajući da ih Mlečani mrze i žele ih pokoriti.¹³¹ Martin de Canal ništa od ovoga nije spomenuo. Oko pokazivanja pisma zadarskom poslanstvu slažu se T. Madden i K. Kužić, a posljednji tvrdi kako je za papino pismo znalo samo križarsko zapovjedništvo i Mlečani, koji su njegovo postojanje skrivali od ostatka vojske.¹³² Ovo bi objasnilo zašto R. de Clari tvrdi da su Zadranima sami dobavili "nekakva" pisma iz Rima, ne znajući da je pismo kod njegovih nadređenih još od prije nego li su isplovili iz Venecije.

Križarsko je zapovjedništvo sada moralo izabrati hoće li napasti grad zbog čega su mogli biti ekskomunicirani ili to ne učiniti zbog čega su mogli izgubiti prijevoz do Egipta.. Kako bi izbjegli propast pohoda i zato što nisu htjeli pogaziti svoju riječ većina je izabrala stati uz Dandola.¹³³ Kada je većina zapovjednika, a time i vojske, bila na njegovoj strani dužd Dandolo je naredio postavljanje ratnih strojeva i bombardiranje grada kamenjem. S morske strane su s brodova postavljali ljestve na zidove.¹³⁴ Simon od Montforta i opat Guy, te još nekoliko plemića, zajedno s manjim dijelom vojske, odbili su sudjelovati u napadu te su se držali po strani.¹³⁵ Simon od Montforta obrazložio je to rekavši:

*"Nisam došao ovdje da uništavam kršćane."*¹³⁶

Opsada je trajala pet dana, nakon čega su se Zadranima predali, a grad je osvojen. Prema S. Runcimanu to se dogodilo 18. studenog, dok je prema A. Andrei, T. Maddenu, D. Nicolleu i K. Settonu grad pao 24. studenog 1202. godine.¹³⁷ Prema Martinu de Canalu, grad su osvojili Mlečani sami, bez križara. On tvrdi kako je dužd odbio pomoć križara i odlučio im pokazati što Mlečani mogu te je potom započelo osvajanje grada koje je on osobno predvodio. Nakon teških borbi grad je osvojen, a Mlečani su sraznili zidine sa zemljom i pozvali križare da uđu u grad.¹³⁸ Ako se uzme obzir da su Mlečani, još u Veneciji, tražili križare da im pomognu osvojiti Zadar jer sami nisu mogli, lako je vidjeti mletačku propagandu koja

¹³¹ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 95. i 155.

¹³² Kužić *Hrvati i križari*, str. 32., vidi također Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 106.

¹³³ Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 106.

¹³⁴ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 97. i str. 155., vidi također Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 59., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 174., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 115., Kužić *Hrvati i križari*, str. 32. i Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 120.

¹³⁵ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 155., vidi također Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 106., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 175. i Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 60.

¹³⁶ Kužić *Hrvati i križari*, str. 34.

¹³⁷ Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 115., vidi također Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 40., Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 106., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 120. i Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 174.

¹³⁸ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 171., vidi također Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 122.

prožima de Canalovu kroniku. Još jedan primjer toga je i njegova tvrdnja da je Dandolo predvodio opsadu penjući se po ljestvama na zidine što je neuvjerljivo budući da je imao devedeset i pet godina te je bio slijep. Treba spomenuti i kako vrhovni zapovjednik ovog pohoda, Bonifacije de Montferrat uopće nije zapovijedao osvajanjem grada. On je u Zadar stigao tek sredinom prosinca.¹³⁹ Prema K. Settonu, Bonifacije je namjerno zakasnio, s obzirom da je znao za papinu prijetnju ekskomunikacijom te ju je htio izbjeći.¹⁴⁰

O osvajanju Zadra piše i Toma Arhiđakon iako on na Zadar i njegove stanovnike gleda vrlo negativno. Prema njemu osvajanje Zadra od strane križara i Mlečana bila je zaslužena Božja kazna za brojne prijestupe i grijehe zadarskog stanovništva.¹⁴¹ Toma, naime, tvrdi kako su Zadrani odbacili kršćanstvo i postali heretici. Prema njemu, svi bogati i ugledni građani Zadra štitili su i u grad primali heretike tj. krstijane iz Bosne.¹⁴² Mnogo vjerojatnije jest to da se Toma kao Splitski, stanovnik suparničkog grada, kojemu pad Zadra ide na ruku, ali i kao član svećenstva, slaže s postupkom križara.¹⁴³ Protiv teze o zadarskoj herezi ide i činjenica da su Simon de Montfort i opat Guy odbili napasti grad. Obojica su bili veliki pristaše Inocenta III. i papinske politike te je jako čudno da su oni odbili napasti grad u kojem se navodno skrivaju krivovjernici.¹⁴⁴ Još jedan dokaz protiv Tomine verzije priče jest i činjenica da je Zadranima pomagao i splitski nadbiskup Bernard koji sigurno ne bi pomagao grad koji skriva i brani heretike.¹⁴⁵

Nakon što su osvojili grad, dužd je rekao zapovjedništvu križara kako je započela zima i kako ne mogu isploviti sve do Uskrsa te im predložio da prezime u Zadru s obzirom da su im rezerve hrane iscrpljene. Križari i Mlečani podijelili su grad na dva dijela, jedan za križare, a jedan za Mlečane.¹⁴⁶ Mir između ove dvije skupine nije potrajao niti tjedan dana. Već treći dan od osvajanja grada izbio je sukob između njih koji trajao cijelu jednu noć te je šteta bila velika na obje strane. Potpuno uspostavljanje mira potrajalo je još gotovo tjedan dana.¹⁴⁷ Malo nakon toga stigla je službena papinska osuda osvajanja Zadra; svi sudionici napada na grad,

¹³⁹ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 101., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 174.

¹⁴⁰ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 174.

¹⁴¹ Grgin, *Odjeci križarskih ratova u Hrvatskoj*, str. 143.

¹⁴² Grgin, *Odjeci križarskih ratova u Hrvatskoj*, str. 144., vidi također Kužić *Hrvati i križari*, str. 34.

¹⁴³ Grgin, *Odjeci križarskih ratova u Hrvatskoj*, str. 144., vidi također Kužić *Hrvati i križari*, str. 34.

¹⁴⁴ Kužić *Hrvati i križari*, str. 34.

¹⁴⁵ Isto, str. 34.

¹⁴⁶ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 99. i str. 155., vidi također Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 59., Kužić *Hrvati i križari*, str. 32., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 121., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 115. i Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 174.

¹⁴⁷ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 99. i str. 157., vidi također Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 59. i Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 174.

što znači većina križarske i cijela mletačka vojska na čelu s duždom, bili su ekskomunicirani.¹⁴⁸ Treba spomenuti kako de Clari, u svojoj kronici, spominje kako je sukob izbio između Mlečana i nižeg sloja križara, dok G. Villehardouin također spominje ovaj sukob, ali ne spominje kojeg su sloja bili križari koji su se u njemu borili te da u kronici Martina de Canala nema spomena o ovome sukobu ili bilo kakvoj neslozi uopće, između križara i Mlečana.¹⁴⁹

O tome kako su se križari i Mlečani ponašali prema stanovništvu Zadra ne zna se puno. Prema Martinu de Canalu, nakon što su Mlečani sami osvojili grad i srušili zidine protjerali su stanovništvo iz grada.¹⁵⁰ G. Villehardouin i Robert de Clari ne navode podatke o stanovništvu grada nakon što je osvojen. B. Grgin smatra kako su Zadrani bili preplašeni, iako ne toliko križara, koliko Mlečana. Građani su znali što su križari i koja je bila njihova misija. Kada su ih vidjeli pred gradom stavili su križeve na zidine misleći kako križari možda ne znaju da je Zadar kršćanski grad te da će ih tim činom uvjeriti.¹⁵¹ Mlečana su se Zadrani bojali puno više, imajući još od prije iskustva s njima i znajući da Mlečani već neko vrijeme žele zauzeti njihov grad.¹⁵²

Osvajanje Zadra protivi se onome što križarski rat predstavlja i to mnogo više nego li u prijašnjem slučaju gradova Trsta, Milja, Pirana i Pule. U slučaju tih gradova križarska je vojska korištena više kao oružje za zastrašivanje. Sama njena prisutnost na strani Mletačke Republike bila je dovoljna da dužd podčini te gradove svojoj vlasti, iako je i time narušena bit križarskoga rata. U slučaju Zadra, križarska je vojska direktno sudjelovala u borbama za osvajanje grada pogazivši time sve ono za što su se trebali boriti. Napali su druge kršćane, iako im oni nisu smetali u ostvarenju njihovog cilja, odlaska u Egipat. Papin poziv u sveti rat nije podrazumijevao napad na kršćanski Zadar, već je to bio sporazum križara i Mlečana. Možemo reći i da su se služili varkama, skrivajući pismo od svojih vlastitih ljudi, kojima je, kao i njima prijetila ekskomunikacija. Također, grad je napadnut na dan sv. Martina. Ratovanje na blagdane, prema T. Akvinskom, jest dopušteno, ali samo ako se pokušava sačuvati i zaštititi zajednička dobrobit vjernika, pa čak i tada samo ako to nužda zahtijeva, što ovdje nikako nije slučaj.

¹⁴⁸ Grgin, *Odjeci križarskih ratova u Hrvatskoj*, str. 143., vidi također Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 106., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 121. i Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 115.

¹⁴⁹ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 99. i str. 157.

¹⁵⁰ Isto, str. 171.

¹⁵¹ Grgin, *Odjeci križarskih ratova u Hrvatskoj*, str. 143.

¹⁵² Isto, str. 143.

Nakon što je sukob između križara i Mlečana smiren, mnogi su križari odlučili napustiti ovaj pohod. Prvi među njima bio je Simon od Montforta i njegovi ljudi. S njim je otišao i opat Guy od Vaux-de-Cernaya, te mnogi drugi plemići te su otišli u Ugarsku, sklopivši ugovor s kraljem Emerikom da im dopusti proći kroz njegovo kraljevstvo.¹⁵³ Mnogi su otišli s trgovačkim brodovima prema Italiji i dalje. Neki drugi su pokušali kopnom poput Simona de Montforta, ali ih je stanovništvo napalo te su mnogi izgubili život, a ovi koji su preživjeli, vratili su se u Zadar.¹⁵⁴ Robert de Clari i Martin de Canal ne spominju odlazak Simona de Montforta i polaganje vojske. G. Villehardouin spominje kako je mnogo "sitnih ljudi" pobjeglo s trgovačkim brodovima. Svaku skupinu koja je otišla zadesila je, prema njemu, neka strašna sudbina tj. Božja kazna za napuštanje križarskog pohoda.¹⁵⁵ Spominje i Simona de Montforta i to kao izdajnika koji se udružio s kraljem Emerikom koji je neprijatelj križara.¹⁵⁶

Sljedeći problem koji su križari morali riješiti bilo je pitanje papine ekskomunikacije. Odlučili su poslati delegaciju u Rim kako bi od pape izmolili oprost za osvajanje Zadra. Ova delegacija sastojala se od četiri čovjeka, dva viteza i dva svećenika. Dva viteza bili su Ivan od Friaize i Robert od Bovesa, dok su dva svećenika bili soissonski biskup Nevelon i Ivan od Noyona, kancelar Balduina Flandrijskog.¹⁵⁷ Mlečani su, s druge strane, smatrali kako nisu ništa zgriješili te nisu tražili formalni oprost od pape.¹⁵⁸ Njihovo objašnjenje papi za osvajanje Zadra bilo je to da su oni bili prisiljeni to učiniti zbog toga što mnogi križari nisu došli u Veneciju kako je dogovoreno te ih je to dovelo sporazuma s Mlečanima i osvajanja Zadra.¹⁵⁹ Delegacija je uspjela u svome naumu te je papa poništio ekskomunikaciju križara i dao im oprost grijeha za osvajanje Zadra. Naredio je da vrate sve što su nelegalnom pljačkom ukrali u Zadru te da nikad više ne počine takvo djelo.¹⁶⁰ Iako je križarima oprošteno papa se obrušio na Mlečane. S obzirom da je shvatio da su mu praktički preoteli križarski pohod i da nisu

¹⁵³ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 111., vidi također Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 144., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 175. i Kužić *Hrvati i križari*, str. 32.

¹⁵⁴ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 111., vidi također Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 60., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 175., Kužić *Hrvati i križari*, str. 32. i Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 121.

¹⁵⁵ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 105.

¹⁵⁶ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 111.

¹⁵⁷ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 109. i str. 157., vidi također Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 60., Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 106., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 175. i Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 40.

¹⁵⁸ Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 40.

¹⁵⁹ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 109., vidi također Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 60.

¹⁶⁰ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 111., vidi također Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 60., Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 106., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 175. i Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 45.

uopće zatražili oprost papa je dodatno potvrdio ekskomunikaciju mletačke vojske na čelu s duždom te naredio križarima da prekinu bilo kakav kontakt s Mlečanima nakon iskrcavanja u Egiptu.¹⁶¹ G. Villehardouin spominje delegaciju te govori o blagonaklonom papi koji razumije od početka da su oni bili prisiljeni napasti Zadar i koji im oprašta i šalje pozdrave, ali nigdje ne spominje ekskomunikaciju Mlečana.¹⁶² Robert de Clari također spominje delegaciju, ali ne govori ništa samim pregovorima s papom već samo govori kako im je papa dao pismo koje ih odrješuje, iako, prema njegovoj kronici, ova odluka se odnosi i na križare i na Mlečane.¹⁶³ Martin de Canal uopće ne spominje niti ekskomunikaciju niti delegaciju poslanu papi niti papinu odluku. Prema K. Settonu, dio pisma u kojem papa potvrđuje ekskomunikaciju Mlečana je zatajen od strane Bonifacija de Montferrata i križarskog zapovjedništva.¹⁶⁴

Dok je križarska delegacija pregovarala s papom, u Zadar je stigla jedna druga delegacija. Ovo su bili poslanici Filipa Švapskog, a predvodio ih je Aleksije Angel.¹⁶⁵ Oni su pred križarske i mletačke vođe iznijeli sljedeći prijedlog: ako križarska vojska pomogne mladom Aleksiju Angelu vratiti na bizantski tron njegova oca Izaka II. Angela on se obavezuje da će im isplatiti dvjesto tisuća maraka, čime bi ujedno isplatio i križarski dug Mlečanima te bi platio hrane i vode dovoljno za još godinu dana pohoda. Uz to obećao je kako se namjerava pridružiti križarskom pohodu s deset tisuća ljudi, koje je trebao izdržavati o vlastitom trošku. O svome trošku trebao je uzdržavati garnizon od pet stotina vitezova u Svetoj Zemlji. Također se obavezao područje Carstva vratiti pod vjersku ingerenciju Rima što bi značilo ponovno ujedinjenje dvaju kršćanskih crkava.¹⁶⁶

Ovo je bila vrlo primamljiva ponuda i križarska se vojska sljedećeg dana okupila kako bi o tome raspravila. Većina vojske bila je protiv prijedloga. To su bili obični vojnici koji više nisu htjeli ratovati protiv kršćana niti služiti bizantskome caru nego su htjeli otići u Svetu Zemlju, zbog čega su se i odazvali na papin poziv u križarski rat. Uz njih su bili i mnogi

¹⁶¹ Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 106., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 175. i Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 115.

¹⁶² Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 111.

¹⁶³ Isto. str. 157.

¹⁶⁴ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 175.

¹⁶⁵ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 101. i str. 157. i str. 173., vidi također Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 60., Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 106., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 174. i Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 115.

¹⁶⁶ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 101., vidi također Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 61., Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 107., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 174. i Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 116.

plemići.¹⁶⁷ Unatoč tome, zapovjedništvo, a i Mlečani bili su skloni Aleksiju te je njegov prijedlog prihvaćen, a sporazum potpisan. To je ponovno uzrokovalo odlaske pojedinih križarskih skupina kao i prije. Tek kada su križarski zapovjednici garantirali da će misija u Konstantinopol biti kratka jest većina nevoljko pristala.¹⁶⁸ Prema G. Villehardouinu, Mlečani nisu sudjelovali na skupštini vojske koja je odlučivala o prijedlogu, iako prema R. de Clariju jesu te je Enrico Dandolo iznio jedan od ključnih argumenata koji su pretegnuli na stranu onih koji su bili za prihvaćanje prijedloga, a to je bilo obećanje bogatog plijena u Grčkoj.¹⁶⁹ Prema Martinu de Canalu, Aleksije je malo dijete koje dovodi papinski legat koji im, u papino ime naređuje, da plove u Konstantinopol i postave ga za cara.¹⁷⁰ Prema S. Runcimanu, mnoge koji su bili protiv prijedloga Mlečani su potplatili, dok su drugi bili za prijedlog zato što su smatrali kako Bizant nikada nije pomagao križarima protiv Saracena, ali i zato što su ispravnom smatrali ideju o prestanku crkvenog raskola i ujedinjenu dvije crkve, htjeli to Bizantinci ili ne.¹⁷¹

Bonifacije de Montferrat poslao je pismo papi u kojoj mu je objašnjavao zašto je zatajio ekskomunikaciju Mlečana. Papa mu je odgovorio kako mora javno obznaniti mletačku ekskomunikaciju. S obzirom da je čuo za poslanstvo Aleksija Angela, također je izričito naredio je i da križarska vojska ne smije napasti Konstantinopol.¹⁷² S ovime se slažu A. Andrea i K. Setton, dok je prema S. Runcimanu papa bio svjestan, kako planova za Konstantinopol, tako i činjenice da vjerojatno ne može spriječiti križare i Mlečane u naumu. S druge strane, ako im uspije, dobiti će ujedinjenje crkava i aktivnu bizantsku potporu u svom križarskom pohodu, što je pokušavao od početka.¹⁷³ Unatoč tome, ako je upozorenje križarima i poslano nije ih moglo stići s obzirom da je Bonifacije čekao do posljednjeg

¹⁶⁷ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 103., vidi također Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 61., Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 108., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 174. i Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 116.

¹⁶⁸ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 105., vidi također Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 61., Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 108., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 174. i Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 116.

¹⁶⁹ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 103. i str. 157.

¹⁷⁰ Skok, *Tri starofrancuske kronike o Zadru*, str. 173.

¹⁷¹ Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 116.

¹⁷² Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 60., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 176.

¹⁷³ Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 116.

mogućeg trenutka sa slanjem pisma papi.¹⁷⁴ Križarska flota isplovila je iz Zadra u travnju 1203. godine i zaputila se prema Konstantinopolu.¹⁷⁵

¹⁷⁴ Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 60.

¹⁷⁵ Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 62., vidi također Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 109., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 176. i Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 117.

Osvajanje Konstantinopola

Isplovivši iz Zadra u travnju 1203. godine prema Konstantinopolu, križarska flota je zastala nakratko u Draču. Tamošnji stanovnici prihvatili su Aleksija kao bizantskog cara.¹⁷⁶ Nastavljajući putovanje, flota je pristala na otoku Krfu, gdje je već bila njihova križarska prethodnica. Kada su otočani saznali da je s križarima i mladi Aleksije, napali su flotu usidrenu u luci. Križari su potom za odmazdu opustošili otok.¹⁷⁷ Ondje je potpisan sporazum između križara i Aleksija. Dio plemića protestirao je protiv skretanja pohoda prema Konstantinopolu. Planirali su otići na jug Italije te ondje naći prijevoz do Svete Zemlje. Razuvjereni su te im je obećano kako se u bizantskoj prijestolnici neće zadržavati duže od mjesec dana osim ako vojska sama to ne zatraži. Flota je isplovila s Krfa 24. svibnja i nastavila svoj put prema Bosporu.¹⁷⁸

Prema G. Villehardouinu, prethodnica jest bila na Krfu i došlo je do ponovnog razdora među plemićima, ali ne spominje sukob s lokalnim stanovništvom niti potpisivanje sporazuma.¹⁷⁹ Ova dva događaja ne spominju ni S. Runciman ni D. Nicolle. S. Runciman samo usputno spominje činjenicu da su križari stali na Krfu, dok G. Villehardouin te D. Nicolle spominju sukob i razdor među plemićima.¹⁸⁰ S druge strane K. Setton ističe podatke o prethodnici i razdoru među plemićima, tako i o sukobu s lokalnim stanovništvom i potpisivanju sporazuma.¹⁸¹ Naznaka mogućeg sukoba može se naći i u kronici N. Konijata, koji govori kako su se križari povukli s Krfa shvativši da je tvrđava neosvojiva.¹⁸² Iako se autori slažu oko događaja u Draču, N. Konijat na njih dodaje kako je ta vijest ubrzo stigla do Aleksijevog ujaka, cara Aleksija III. Prema N. Konijatu, ta je vijest cara "otrijeznila" te je naredio popravke brodova i gradskih zidina. Nažalost, godine nemara i korupcije svele su

¹⁷⁶ Sir Frank Marzials, *Memoirs of the Crusades*, J. M. Dent & Sons Ltd, London, 1908. str. 27., vidi također Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 117., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 176., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 296. i Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 122.

¹⁷⁷ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 28., vidi također Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 117., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 177., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 297., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 122. i Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 216.

¹⁷⁸ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 29., vidi također Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 117., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 177., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 297., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 122. i Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 216.

¹⁷⁹ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 28.

¹⁸⁰ Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 117., vidi također Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 122.

¹⁸¹ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 177.

¹⁸² Choniates, *O City of Byzantium*, str. 297.

nekad moćnu bizantsku mornaricu na jedva dvadesetak brodova, od kojih su svi bili u lošem stanju. N. Konijat ih naziva skupinom od dvadesetak trulih i od crva pojedenih skifova.¹⁸³

Ukoliko je priča o pustošenju Krfa točna onda taj događaj predstavlja još jedan primjer kršenja pravila pravednoga rata prema T. Akvinskom. Za razliku od stanovnika Drača, stanovnici Krfa nisu se slagali s postavljanjem mladog Aleksija na tron i nisu napali križare dok nije postalo očito da ga oni podržavaju u njegovome naumu. Unatoč tome, napad na njih i na njihov otok nije služio sprječavanju nikakvog zla ni ispravljanju nepravde. Dapače, još jedanput je križarska vojska napala kršćansko stanovništvo i pustošila njihove zemlje te se umiješala u unutarnju politiku suverene kršćanske države vođena željom za osvetom, osvajanjem i pljačkom.

Flota je isplovila s Krfa nastavljajući prema svome cilju 24. svibnja 1203. godine. U Egejskom moru flota je presrela dva broda križara koji su se vraćali iz Sirije. Balduin Flandrijski sastao se s njima i saznao da su za Svetu Zemlju isplovili iz Marseillea u ljeto 1202. godine, dok je glavnina vojske još bila u Veneciji. Jedan križar s ta dva broda pridružio im se u pohodu.¹⁸⁴ Pristali su na otoku Eubeju kako bi obnovili zalihe hrane i vode. Dio flote je zatim otišao do obližnjeg otoka Androsa, gdje su natjerali lokalno stanovništvo da prizna Aleksija za svog cara.¹⁸⁵ Potom su se, sredinom lipnja, s ostatkom flote susreli u Abydosu, lučkom gradu koji se nalazi na samom ulazu u Dardanele. Grad se predao bez borbe. Nakon toga krenuli su prema svome krajnjem cilju, bizantskoj prijestolnici.¹⁸⁶ Preko Mramornog mora i kroz Bospor prošli su bez incidenata te ih je, kao i gotovo cijelim putem od Zadra, pratilo dobro vrijeme. Uvečer 23. lipnja flota je stigla do opatije Sv. Stjepana, u blizini Konstantinopola, gdje su se usidрили.¹⁸⁷

Zanimljiv dio ovoga puta jest susret s dva križarska broda iz Sirije. G. Villehardouin opisuje ljude na brodovima kao ljude pune srama, zato što su otišli sami i u malome broju, a

¹⁸³ Choniates, *O City of Byzantium*, str. 296., vidi također Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 109.

¹⁸⁴ Jonathan Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, Penguin books, London, 2004., str. 401., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 30.

¹⁸⁵ Charles M. Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1968., str. 235., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 30, Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 177., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 117., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 126. i Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 402.

¹⁸⁶ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 402., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 30, Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 177., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 117., Nicolle i *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 126.

¹⁸⁷ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 402., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 30, Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 177., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 117., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 126. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 235.

ne pošli s glavnom vojske.¹⁸⁸ Ako su se ti križari nečega sramili, onda to sigurno nije bilo ovo o čemu govori Villehardouin. Za razliku od glavnine vojske i zapovjednika, križari s ova dva broda ispunili su svoj križarski zahtjev i ratovali godinu dana u Svetoj Zemlji kako bi, u ime pape i kršćanske vjere, oslobodili Kristov grob. Također ne treba ni zaboraviti onog među njima koji se pridružio glavnini vojske. On je to učinio uz objašnjenje kako mu se čini da će ovi ljudi osvojiti mnoge zemlje pa će tako on radije poći s njima. To puno govori o razmišljanju pripadnika ovog križarskog pohoda. Prema ideji o pravednom ratu T. Akvinskog, razlog za rat ne smije biti želja za osvajanjem, slavom, bogatstvom i moći, što je ovdje očiti slučaj. I dok prije možemo govoriti o nezadovoljstvu običnih križara nižeg ranga kada se slični principi ili njihova zakletva papi dovode u pitanje, nakon Zadra i Krfa više ne možemo govoriti o tome.

N. Konijat govori, u svojoj kronici, kako su tjesnaci Bospor i Dardaneli bili nebranjeni ne samo zato što je bizantska mornarica bila u lošem stanju, već zato što su carevi bili skloni pijančevanju, insinuirajući pritom Aleksija III.¹⁸⁹ Nadalje tvrdi kako su i križari to znali te su zato tako bezbrižno i plovili.¹⁹⁰

Velik dio križara tada je po prvi puta vidio bizantsku prijestolnicu te su, prema ondašnjim zapisima, bili impresionirani gradom. Bio je to najveći kršćanski grad s gotovo četiri stotine tisuća stanovnika, dok su gradovi poput Pariza i Venecije imali oko šezdeset tisuća stanovnika.¹⁹¹ Sljedeći dan flota je krenula prema Kalcedonu, nasuprot Konstantinopolu. Ondje se vojska iskrcala te je kopnom krenula prema Skoutarionu, koji je bio sjeverno od Kalcedona, a brodovi su ih pratili. U blizini Skoutariona po prvi put su se susreli s bizantskom vojskom koja se ubrzo nakon početka bitke razbježala.

U Skoutarion je došao Nicolo Rosso, poslanik Aleksija III. s namjerom da utvrdi namjere križara. Naime, istaknuo je kako je Bizant kršćanska zemlja te kako mu nije jasno zbog čega ne idu za Svetu Zemlju. Uz to ponudio im je opskrbu za nastavak pohoda do Svete

¹⁸⁸ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 30.

¹⁸⁹ Choniates, *O City of Byzantium*, str. 297.

¹⁹⁰ Isto, str. 297.

¹⁹¹ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 402., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 30, Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 177., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 117., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 126., Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 109. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 235.

Zemlje ako odluče napustiti Bizant.¹⁹² Conon de Bethune mu je odgovorio kako su oni došli vratiti Izaka na carski tron, s obzirom da Aleksija smatraju uzurpatorom i tiraninom¹⁹³

Zanimljivo je kako N. Konijat uopće ne spominje ovaj sastanak između križara i carskog izaslanika. On također spominje i dva sukoba nakon iskrcavanja u Kalcedonu i Skoutarionu. Taj se drugi sukob, prema njemu, dogodio između ova dva mjesta gdje su bizantski vojnici gađali brodove kao su prolazili, ali su bili predaleko pa je većina projektila padala u more.¹⁹⁴ S. Runciman, s druge strane, tvrdi kako su iskrcavanja u Kalcedonu i Skoutarionu bili neuspjesi.¹⁹⁵

Križari su ubrzo smislili plan kako da bez velikih gubitaka osvoje grad. Smatrali su kako građani ne znaju da je princ Aleksije ovdje s njima jer ih mračni tiranin drži u neznanju. Na to su odlučili ukrcati se na galije i povesti mladog princa sa sobom. Potom su s galijama došli vrlo blizu morskih zidina.¹⁹⁶ Pozivali su narod Konstantinopola na ustanak u ime njihovog pravog cara i pokazivali im Aleksija. Nadali su se da će narod ustati protiv Aleksija III. kada vide mladog princa. Jedini odgovor koji su dobili bile su uvrede, a potom gađanje grada kamenjem iz katapulta i opsadnih strojeva.¹⁹⁷

Geoffrey Villehardouin govori kako je narod Konstantinopola bio toliko prestravljen terorom koji bi Aleksije III. nad njima izvršio da niti jedan nije izašao na zidine i pogledao svog "zakonitog" vladara. Ne spominje, doduše, da su Bizantinci na galije pucali i izvikivali uvrede, kako križarima tako i njihovom "zakonitom" vladaru.¹⁹⁸ N. Konijat ne govori o ovome događaju.

Ubrzo nakon neuspjelog pokušaja narodnog ustanka, križari su održali vijeće. Na tom vijeću je dogovoreno na koliko će se jedinica podijeliti vojska i tko će kojom jedinicom

¹⁹² Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 451., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 35., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 178., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 126. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 236.

¹⁹³ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 451., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 35., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 178., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 126. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 236.

¹⁹⁴ Choniates, *O City of Byzantium*, str. 297.

¹⁹⁵ Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 118.

¹⁹⁶ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 454., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 37., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 178., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 126., Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 237. i Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 109.

¹⁹⁷ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 454., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 37., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 178., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 126., Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 237. i Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 109.

¹⁹⁸ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. str. 37.

zapovijedati u predstojećem napadu na gradske zidine. Jedna jedinica je bila pretežito sastavljena od ljudi koji su s istog područja. Vojska je podijeljena na sedam takvih jedinica.¹⁹⁹

Napad je započeo u ranu zoru 5. srpnja 1203. godine. Križarska vojska prešla je Bospor i iskrcala se u Galati na Zlatnom Rogu. Dok su se ukrcavali u Skoutarionu, križali su napravili veliku pompu od toga. Zahvaljujući zvuku brojnih trublji, Bizantinci su znali što se sprema. Unatoč tome velik broj njihovih vojnika je bio pobjegao te je bizantski otpor na Zlatnome rogu brzo bio slomljen.²⁰⁰ U tome dijelu Konstantinopola nalazio se veliki toranj. Iz tornja, pa sve do morskih zidina Konstantinopola s druge strane Zlatnog roga, bio je položen veliki lanac koji je sprječavao ulaz u luku. To je mletačku flotu ostavilo u ranjivoj poziciji jer se nije mogla skloniti u luku.²⁰¹ Sljedeći je dan napadnut toranj. Njegovi branitelji žestoko su se borili, ali su ih križari u jednom trenutku uspjeli razdvojiti u dvije skupine. Jedna je pokušala stići do luke i domoći se druge strane grada, dok se druga vratila u toranj, no nisu na vrijeme stigli zatvoriti vrata te su križari ušli u toranj koji je ubrzo nakon toga pao u njihove ruke, a veliki lanac je razbijen. Nakon toga mletačka je flota uplovila u luku te uništila ili zarobila malobrojne bizantske brodove koji su je branili.²⁰²

Treba spomenuti da, prema K. Settonu, lanac nisu razbili križari kada su osvojili toranj u Galati, kao što to tvrde i G. Villehardouin, N. Konijat i drugi kroničari, već ga je razbila mletačka mornarica.²⁰³ Prema S. Runcimanu, sam Aleksije III. bio je iznenađen što se itko od njegovih vojnika pojavio u obrani Galate i grada uopće, iako i G. Villehardouin i C. Brand navode kako je Aleksije rasporedio vojsku u Galatu nakon što je čuo križarske trublje prilikom njihovog ukrcaja s druge strane Bospora.²⁰⁴

¹⁹⁹ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 461., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 37., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 178., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 126. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 237.

²⁰⁰ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 461., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 38., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 297., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 118., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 178., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 130. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 238.

²⁰¹ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 461., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 38., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 297., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 118., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 178., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 130. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 238.

²⁰² Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 461., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 38., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 297., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 118., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 178., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 130. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 238.

²⁰³ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 178.

²⁰⁴ Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 118., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 37., Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 472. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 237.

Nakon što su osvojili Galatu, križari su odlučili napasti glavni dio grada preko Zlatnog roga. Inicijalni plan je bio zajednički napad mletačke flote i križarske vojske na morske zidine Konstantinopola. Križarska je vojska bila puno učinkovitija na kopnu te je stoga odlučeno kako će oni napasti zidine s kopna. U isto vrijeme mletačka je flota trebala napasti morske zidine.²⁰⁵

Kako bi prešli na drugu stranu Zlatnog roga, križari su zauzeli most sjeverno od Galate. Križarska vojska prešla je most i našla se pred zidinama sjevernog dijela grada, pod nazivom Blachernae. Tamo se ulogorila uokolo samostana Sv. Kuzme i Damjana koji je bio obzidan. Pripreme za konačni napad potrajale su desetak dana.²⁰⁶ Čitavo to vrijeme križarski su katapulti bombardirali grad, nanoseći veliku materijalnu štetu. Bizantski su branitelji, s druge strane, u malobrojnim, ali brzim skupinama, periodički izlazili i napadali križarski logor. Nakon deset dana, 17. srpnja, napad je započeo.²⁰⁷

Od sedam postrojbi križarske vojske, tri je čuvalo logor dok su ostale četiri napadale zidine. U isto vrijeme Mlečani su započeli svoj napad. Njihovi brodovi bili su opremljeni bacačima kamenja koji su bombardirali grad i drugim bacačima projektila koji su trebali neprijatelja držati podalje od ljestava za penjanje po zidinama. Jarboli brodova bili su nadograđeni kako bi služili poput rampi preko kojih su vojnici napadali vrh zidina.²⁰⁸ Unatoč svojim poznim godinama i nedostatku vida, Enrico Dandolo je navodno stajao na pramcu svog zapovjednog broda i mahao stijegom s krilatim lavom, simbolom Republike. Mlečani su ubrzo uspjeli osvojiti jedan od tornjeva na svom dijelu zidina, a nakon toga i još jedan te se stijeg Republike ubrzo vijorio nad dvadeset i pet tornjeva.²⁰⁹ Unatoč tome, Mlečani su, pri osvajanju tog dijela zidina, naišli na težak otpor.²¹⁰

²⁰⁵ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 179., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 39. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 238.

²⁰⁶ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 472., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 40., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 297., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 179., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 134. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 238.

²⁰⁷ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 472., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 40., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 297., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 179., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 134., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 118. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 238.

²⁰⁸ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 479., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 42., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 298., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 179., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 134. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 239.

²⁰⁹ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 483., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 42., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 179., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 134. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 239.

²¹⁰ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 483., vidi također Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 240.

Križarska je vojska s druge strane, bila u drugačijoj situaciji. Četirima jedinicama koje su napadale zapovijedao je Balduin Flandrijski, dok je s preostale tri, koje su čuvale logor, zapovijedao Bonifacije de Montferrat.²¹¹ U jednom trenutku, križari su se povukli prema svome logoru pred napredovanjem velike bizantske vojske koju je vodio Aleksije III. osobno.²¹² Kada je to čuo, Dandolo je naredio povlačenje iz tornjeva i prema dijelu zidina gdje su bili križari. Kako bi zaštitili svoje povlačenje pred i plaćeničkim postrojbama iz Pise, Mlečani su zapalili dio grada koji im je bio najbliži te su tako uzrokovali požar koji je devastirao veliki dio grada.²¹³

Do velikog sukoba između Aleksija III. i križarske vojske na kraju nije došlo jer se bizantska vojska povukla u grad. Ovaj taktički potez Aleksija III. predmet je historiografskih prijevora. Iako se činilo da su križari i Mlečani pretrpjeli poraz, nije bilo tako. Nakon što se povukao u grad Aleksije III. je sa svojom kćerkom Irenom, tisuću funti zlata i carskim draguljima, pobjegao iz Konstantinopola i krenuo prema Trakiji.²¹⁴ Dvorski činovnici ubrzo su oslobodili Izaka II iz tamnice i postavili ga na tron. Potom su poslali poruku križarskoj vojsci i obavijestili ih o promjeni vlasti. Križari su poslali četiri poslanika Izaku, dva križara i dva Mlečana. Jedan od njih bio je Villehardouin. Izak je, naime, kao car, morao ratificirati njihov ugovor s njegovim sinom Aleksijem. Iako je bio zatečen uvjetima koje je njegov sin prihvatio, Izak je to i učinio te su se poslanici vratili u logor.²¹⁵ Sljedeći dan vojska je ušla u grad kao pratnja princu Alekseju. Kako bi izbjegli moguće pobune i nered u gradu Izak i Aleksije smjestili su križare u Galatu, preko Zlatnog roga. Križari i Mlečani izvršili su dodatni

²¹¹ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 40, vidi također Choniates, *O City of Byzantium*, str. 298. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 240.

²¹² Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 472., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 40., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 297., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 179., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 134., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 118. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 238.

²¹³ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 497., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 44., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 299., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 179., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 144. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 240.

²¹⁴ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 504., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 45., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 299., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 179., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 149., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 118. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 241.

²¹⁵ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 516., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 46., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 301., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 179., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 149., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 119. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 241.

pritisak te omogućili da se Aleksija, okruni kao suvladara svome ocu. On je tako, 1. kolovoza 1203. godine, postao Aleksije IV.²¹⁶

Prema G. Villehardouinu, Bonifacije de Montferrat zapovijedao je jedinicama koje su branile logor, dok je Balduin Flandrijski zapovijedao onima koji su opsjedali sjeverne zidine.²¹⁷ Grof Hugo de Saint-Paul, jedan od zapovjednika koji su se borili u opsadi, u jednom od svojih izvještaja govori kako je Bonifacije vodio napad na zidine, a on je bio taj koji je zapovijedao obranom logora.²¹⁸ Postoji još razlika u izvještajima ove dvojice križara. G. Villehardouin govori kako je most sjeverno od Galate, preko kojeg je vojska prešla do zidina Blachernae, bio nebranjen, ali devastiran te je bila potrebna cijela noć da ga se popravi.²¹⁹ Prema Saint-Polu vojska je prešla most, koji nije bio branjen, ali nije bio ni devastiran. Robert de Clari ima treću verziju priče o mostu. Prema njemu, most je bio branjen, ali je obrana bila simbolična te brzo nadvladana.²²⁰

Ovim napadom nisu nužno prekršena pravila teorije pravednog rata T. Akvinskog. Križari, barem na prvi pogled, žele pomoći princu Alekseju da sjedne na carski tron, nakon što je njegov otac zbačen urotom. Zbog vrlo široke mogućnosti shvaćanja teorije pravednog rata može se reći da je ovime ispravljena, svojevrsna nepravda. S druge strane, razlozi zbog kojih su križari uopće ondje nemaju veze s pravednim ratom. Također, Mlečani su svojim požarom, uništili velik dio grada zbog čega je umro velik broj kršćana. Uz to, ovim uplitanjem, križari su svjesno zanemarili svoj cilj i svrhu - oslobođenje Svete Zemlje i Kristovog groba.

Situaciju u Konstantinopolu nastavila se pogoršavati. Aleksije IV. bio je vrlo nepopularan među narodom. Zamjerali su mu što je na vlast došao uz pomoć križara i time ih doveo u njihovu zemlju i njihov grad.²²¹ Kada je došlo vrijeme da isplati novac koji je dugovao križarima Aleksije je shvatio da u riznici nema dovoljno novca. Nametnuo je nove i više poreze i zaplijenio mnogo crkvenog vlasništva.²²² N. Konijat govori o stoljetnim i

²¹⁶ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 520., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 47., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 302., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 180., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 149., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 119. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 242.

²¹⁷ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 41.

²¹⁸ Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 182.

²¹⁹ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 39.

²²⁰ Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 182.

²²¹ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 181., vidi također Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 547. i Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 550.

²²² Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 119., vidi također Choniates, *O City of Byzantium*, str. 302., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 150., i Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 547.

posvećenim crkvenim svetinjama koje su razbijane sjekirama i potom bacane u vatru kako bi ih se rastalilo.²²³ Uza sve to, Aleksije je odlučio je ispuniti svoju ugovornu obavezu vezanu uz crkveno ujedinjenje. Time je još i više okrenuo narod, ali i svećenstvo, protiv sebe.²²⁴

Aleksije se ubrzo našao s križarskim zapovjednicima i zamolio ih da ostanu u Konstantinopolu do proljeća 1204. godine. Učinio je to jer se bojao kako će ga narod i plemići svrgnuti i ubiti čim križari napuste grad. Uz to rekao im je kako nije u mogućnosti, u ovome trenutku, isplatiti svotu koju im duguje njihovim ugovorom.²²⁵ Križari su potom međusobno vijećali. Ponovno su izbile razmirice kao i na Krfu i prijašnjim vijećanjima. Mnogi križari htjeli su poći u Svetu Zemlju, nezadovoljni što su uopće morali doći u Konstantinopol. G. Villehardouin ponovno naziva tu skupinu onima koji uporno žele da se vojska raspadne, a križarski pohod propadne.²²⁶ Na kraju je dogovoreno kako će Mlečani ostati s vojskom još godinu dana te će troškove toga podmiriti Aleksije IV., što je uspjelo spriječiti razdor među križarima.²²⁷

Križarsko zapovjedništvo poslalo je papi pisma u kojem opravdavaju svoju odluku za odlazak u Bizant, objašnjavaju mu kako je protekao put do Konstantinopola i obavještavaju ga kako će ponovno odgoditi napad na Egipat do proljeća.²²⁸ Pismo papi poslao je i sam Aleksije, potvrđujući papi da će ispuniti svoju obavezu i pomoći mu ujediniti crkve. Papa mu je odgovorio, odriješivši ga svih prijašnjih grijeha i govoreći mu kako carigradski patrijarh mora javno objaviti svoju podložnost papi i potom doći u Rim.²²⁹ Križarima je papa odgovorio kako moraju smjesta krenuti za Svetu Zemlju, a uz to, za svoju neposlušnost odraditi pokoru te ih je sve podsjetio na njihove križarske zavjete. Ta su pisma stigla do Konstantinopola tek u veljači sljedeće godine, kada je bilo prekasno.²³⁰

Sredinom kolovoza, Aleksije je ponovno zatražio pomoć od križara. Htio je s vojskom otići u Trakiju i zarobiti svog ujaka Aleksija III., koji je tamo pobjegao. Za to mu je trebala

²²³ Choniates, *O City of Byzantium*, str. 302.

²²⁴ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 181., vidi također Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 119. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 246.

²²⁵ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 550., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 48., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 181. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 244.

²²⁶ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 49.

²²⁷ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 49., vidi također Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 554., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 181. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 244.

²²⁸ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 180.

²²⁹ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 180., vidi također Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 243. i Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 56

²³⁰ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 180., vidi također Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 86.

križarska vojska. Bonifacije de Montferrat i ostali zapovjednici su to znali. Kao cijenu za svoje usluge zatražili su šesnaest tisuća funti zlata što je Aleksije prihvatio.²³¹ Vojska je napustila grad krajem kolovoza i krenula prema Trakiji. Aleksije III. pobjegao je pred njima, a mnogi trački gradovi zakleli su se mladom Aleksiju na vjernost.²³²

Dok je Aleksije bio odsutan, situacija u prijestolnici nije se popravljala. Događalo se upravo suprotno, postajala je sve gora. Ponašanje križara nije pomagalo i ovako napetoj situaciji. Hodali su gradom poput osvajača, a ne poput saveznika. Slučajevi pijanih skupina križara koje su pljačkale po okolnim selima nisu bile rijetke. Isto tako nisu bile rijetke niti pijane tučnjave u gradu koje su, kako je vrijeme prolazilo, a Bizantinci bivali sve agresivniji, počele prerastati u nered. Uza sve to, pravoslavno svećenstvo se svim snagama borilo protiv ujedinjenja s Rimom, a gradska trgovina nije se pomakla s mrtve točke.²³³ Križari su, s druge, strane također bili nezadovoljni činjenicom što nisu otišli u Svetu Zemlju kao što im je obećano i da neće moći otići sve do proljeća. Smetalo im je što car odugovlači s isplatom novca koji im je bio potreban, s obzirom da je veliki broj križara dugovao novac Mlečanima.²³⁴ Situacija je eskalirala kada su Bizantinci opustošili četvrti grada u kojem su živjeli zapadni trgovci. U općim neredima koji su sljedeći dan izbili kao osveta, zapaljena je džamija te se požar proširio gutajući pred sobom velike dijelove grada. U jednom trenutku veliki požar je ugrozio i samu Svetu Sofiju. Oni zapadni trgovci koji su uspjeli, sklonili su se sa svojim obiteljima u Galatu, pod zaštitu križara. U tom je požaru domove izgubilo gotovo sto tisuća ljudi, a izgorilo je četiri stotine i četrdeset hektara zemlje.²³⁵ Jaz je bio sve dublji, a narod je krivio cara jednako koliko i križare.

G. Villehardouin uopće ne spominje progon zapadnih trgovaca niti osvetu istih dan poslije već samo govori kako su požar započeli neki ljudi iz zlih razloga.²³⁶ N. Konijat, s

²³¹ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 557., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 50., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 304., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 152., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 120., Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 110. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 244.

²³² Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 557., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 50., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 304., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 152., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 120., Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 110. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 244.

²³³ Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 119., vidi također Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 247. i Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 180.

²³⁴ Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 119.

²³⁵ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 563., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 51., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 303., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 152., Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 111., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 181. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 247.

²³⁶ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 51.

druge strane, otvoreno optužuje skupinu zapadnjaka za požar u džamiji koji se poslije proširio, s čime se slaže i K. Setton.²³⁷

Aleksije IV. vratio se iz Trakije u studenom 1203. godine te promijenio svoj odnos prema križarima. Nije ih više pozivao na zabave u palaču niti išao k njima u Galatu. Ubrzo su prestale i isplate novca koji je dugovao križarima.²³⁸ Shvatio je da više ne može balansirati između križara i svog naroda.

Za ovu promjenu u Aleksijevom mišljenju zaslužan je velikim djelom njegov savjetnik Aleksije Duka. On je za vrijeme Aleksija III. bio u zatvoru i pušten je na slobodu kada su zavlada Izak i Aleksije IV. koji mu je dao funkciju na dvoru.²³⁹ S vremenom je postao bliski savjetnik mladog cara. Zapravo je bio vođa skupine aristokrata koji su se žestoko protivili križarima i prvotnom odnosu između njih i cara. Duka je također bio i vođa urote kojom je htio svrgnuti careve i preuzeti vlast.²⁴⁰

Kada su prestale isplate novca križari su poslali izaslanstvo carevima. Poslanstvo se sastojalo od šest ljudi, tri križara i tri Mlečana. Jedan od njih ponovno je bio G. Villehardouin. Njihova zadaća bila je Izaku i Aleksiju prenijeti ultimatum. Ako ne isplate ono što duguju križarskoj vojsci za to što ih je vratila na tron, križari ih više neće poštovati niti smatrati prijateljima te će svoja dugovanja početi potraživati na druge načine.²⁴¹ Na povratku iz palače, okupljena gomila ljudi je skoro rastrgala izaslanike. Križari su potom počeli pljačkati okolicu Konstantinopola. Bizantinci su, u dva navrata, slali zapaljenje brodove, kako bi pokušali uništiti mletačku flotu, ali nisu uspjeli.²⁴² Križarska vojska sada je bila u ratu s Bizantskim Carstvom.

Krajem siječnja 1204. godine narod Konstantinopola je u Svetoj Sofiji, pred Senatom i visokim svećenstvom zatražio svrgavanje dinastije Angel. Kao budućeg cara izabrali su

²³⁷ Choniates, *O City of Byzantium*, str. 303., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 181.

²³⁸ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 570., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 52., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 154., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 181. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 249.

²³⁹ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 588., vidi također Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 120., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 150., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 181. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 249.

²⁴⁰ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 588., vidi također Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 120., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 150., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 181. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 249.

²⁴¹ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 588., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 52., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 120., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 154., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 181. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 249.

²⁴² Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 595., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 54., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 120., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 156., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 181., Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 111. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 250.

mladića imenom Nikola Canabus.²⁴³ Kada je Aleksije čuo što se događa zatražio je mir s križarima i njihovu pomoć, no učinio je grešku. Kao svog poslanika izabrao je upravo Duku. On je na svojoj strani imao dvorskog eunuha, koji je bio carski rizničar i preko njega je potplatio carsku stražu.²⁴⁴ Aleksije je u tajnosti izveden iz grada i bačen u tamnicu. U veljači je uhićen i u tamnicu bačen i Canabus, a Duka se proglasio carem Aleksijem V. Ubrzo je dao ubiti Aleksija IV. i Canbusa, a stari car Izak je umro.²⁴⁵ Nastavio je sukobe s križarima. Henrik, brat Balduina Flandrijskog izjahao je s djelom vojske i zauzeo grad Phile sjeverno od prijestolnice. Na povratku je upao u zasjedu Aleksija V. i njegovih trupa. Unatoč tome križari su uspjeli natjerati Bizantince na povlačenje i oteti Aleksijev osobni stijeg, ikonu Djevice Marije.²⁴⁶ Križari u Galati počeli su se spremati za rat. Zaključili su kako moraju preuzeti kontrolu nad Carstvom. Zapovjedništvo križara obavijestilo je svećenike kako su Bizantinci počinili strašan zločin i nepravdu te ih to čini legitimnom metom za križare. Svećenici su prihvatili tu procjenu, iako se to kosilo s zapovijedima pape Inocenta. Ostali križari obaviješteni su kako na proljeće vojska neće poći u Svetu Zemlju. Cilj ovog pohoda postao je Bizant.²⁴⁷

²⁴³ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 604., vidi također, Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 120. , Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 156., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 182., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 308. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 250.

²⁴⁴ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 608., vidi također Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 251., Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 56., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 121. , Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 156., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 182. i Choniates, *O City of Byzantium*, str. 308.

²⁴⁵ Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 612., vidi također Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 251., Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 56., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 121. , Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 156., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 182. i Choniates, *O City of Byzantium*, str. 309.

²⁴⁶ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 57., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 182., i Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 160.

²⁴⁷ Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 112., vidi također Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 160., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 121. i Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 182.

Drugo osvajanje Konstantinopola i osnivanje Latinskog Carstva

Tijekom ožujka 1204. godine križarsko je zapovjedništvo pregovaralo s Mlečanima oko detalja vezanih uz budući napad, ali i situaciju nakon njega. Križare su predstavljali Bonifacije de Montferrat, Balduin Flandrijski, Louis de Blois i Hugo de Saint-Paul, dok je Mlečane zastupao dužd Enrico Dandolo.²⁴⁸ Nisu si mogli dozvoliti da se dogodi slična stvar kao prije. Ovaj put nisu mogli samo osloboditi grad od uzurpatora i "spriječiti" nepravdu nad Bizantincima. Križari su odlučili da će Bizant naslijediti jedan od njih.²⁴⁹

Prema dogovoru Carstvo se trebalo tretirati kao ratni plijen. Tri četvrtine plijena trebalo je pripasti Mlečanima. Time su se trebali razriješiti svi postojeći dugovi među dvjema skupinama. Preostala četvrtina trebala je pripasti križarima. U slučaju da mletački udio nije bio dovoljan za isplatu svih dugova, križari su zadržali pravo na svoj udio plijena. Hrana se trebala dijeliti na jednake dijelove. Venecija je trebala zadržati sva prava, titule i teritorije koje je imala kao dio Carstva, ali i sve trgovačke privilegije.²⁵⁰

Budućeg cara trebala je izabrati posebna komisija sastavljena od šest križara i šest Mlečana. On je trebao dobiti jednu četvrtinu grada, zajedno s dvjema carskim palačama. Također, imala mu je pripasti jedna u četvrtina Carstva. Ostale tri četvrtine trebale su se podijeliti i jednako razdijeliti među križarima i Mlečanima.²⁵¹ Dogovoreno je osnivanje komisija sličnog sastava za odluku o podjeli posjeda i titula u Latinskom Carstvu. Svi posjedi, jednom dodijeljeni, trebali su postati nasljedni čak i po ženskoj liniji.²⁵²

Svaka skupina imala je pravo odabira svojeg svećenstva. Pri podjeli je bilo dogovoreno kako je ona stranka koja nije imala poziciju cara trebala imati poziciju patrijarha. Svećenstvu koje bude dobilo pravo izbora novog patrijarha i Svetu Sofiju, trebalo je pripasti toliko vlasništva pravoslavne crkve koliko im je bilo potrebno za normalnu egzistenciju, dok

²⁴⁸ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 182., vidi također Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 121.

²⁴⁹ Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 253, vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 182. i Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 170.

²⁵⁰ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 182., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 59. i Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 121. Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 643.

²⁵¹ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 182., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 59. Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 121. i Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 647.

²⁵² Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 182., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 59. Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 121. i Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 647.

je sve ostalo trebalo pripasti križarima i Mlečanima.²⁵³ Obje skupine su se obavezale ostati još dodatnih godinu dana u Bizantu kako bi pomogli novoizabranom caru. Nakon toga, oni koji su željeli ostati u novome Carstvu trebali su položiti caru zakletve vjernosti.²⁵⁴

Aleksije V. nije mirno stajao dok se sve ovo događalo s druge strane Zlatnog roga. Obnovio je morske zidine koje su Mlečani probili u prvoj opsadi i nadgradio ih s barem još dvije razine napravljene od drveta. Bila je to protumjera mletačkim rampama na jarbolima.²⁵⁵ Također se pobrinuo i da u obrani sudjeluju bacači kamenja i ostalih projektila, što nije bio slučaj u prvoj opsadi. Sam je predvodio obrane od križarskih upada. Na taj je način, vlastitim primjerom, pokušavao podići moral vojske i građana. Novac je sakupio tako što je ucijenio sve dužnosnike postavljene za vrijeme Angela. U slučaju da mu ne isplate određenu sumu novca, gube položaj što se dogodilo N. Konijatu.²⁵⁶

Geoffrey de Villehardouin spominje točke ugovora koje se odnose na komisiju za izbor cara i komisiju za dodjelu titula i posjeda, ali ne spominje točkama ugovora koji se odnose na izbor patrijarha.²⁵⁷ Također ne razmatra nasljeđivanju po ženskoj liniji, već to iznosi K. Setton.²⁵⁸

Prvi napad na grad počeo je 9. travnja 1204. godine. Plan napada bio je sličan kao i prije. Mlečani su s flotom napali morske zidine na Zlatnom rogu, dok su križari napali sjeverne zidine kod Blachernaea.²⁵⁹ Dok su križari napadali sjeverne zidine Bizantinci su ih počeli gađati s bacačima kamenja. Bizantinci ih nisu koristili pri prvoj opsadi te su mnogi križari isticali njihov nedostatak kao veliku prednost.²⁶⁰ Vojska je imala pomične krovove, ali

²⁵³ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 182., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 59. Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 121. i Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 647.

²⁵⁴ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 182., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 59. Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 121. i Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 647.

²⁵⁵ Choniates, *O City of Byzantium*, str. 311., vidi također Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 253., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 122. i Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 173.

²⁵⁶ Choniates, *O City of Byzantium*, str. 311., vidi također Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 253., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 122. i Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 173.

²⁵⁷ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 59.

²⁵⁸ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 59., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 182.

²⁵⁹ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 60., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 184., Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 254. i Phillips *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 657.

²⁶⁰ Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 254., vidi također Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 657.

oni su služili samo za obranu od strijela te su mnogi bili zdrobljeni. Ubrzo nakon toga njihov napad je odbijen.²⁶¹

Mlečani nisu puno bolje prošli. Za napad na svaki toranj bio je određen po jedan brod. Kako je Bizantinaca bilo više, mogli su relativno lako odbijati napadače. Drvene nadogradnje odigrale su svoju ulogu i Mlečani su odbijeni s morskih zidina s gubicima mnogo većim nego li su ih nanijeli. Prvi napad križarske vojske je odbijen s obje strane.²⁶²

G. Villehardouin ne spominje previše detalja vezanih uz napad te je pomalo nejasno da li je napad bio s kopnene i s morske strane ili samo s posljednje. On se više fokusira na objašnjavanje kako je napad propao zbog brojnih grijeha križara.²⁶³ Ovdje se vjerojatno misli na određene akcije križara koje on sustavno izbjegava spomenuti, a predstavljaju kršenje pravila pravednog rata prema T. Akvinskom. N. Konijat, s druge strane, govori o nadmoći bizantskih branitelja nad križarima i Mlečanima. On također spominje samo napad s mora.²⁶⁴ Napad s kopna i mora spominje C. Brand te daje najdetaljniji opis oba napada. On također spominje kako su mnogi križari smatrali da je napad propao zbog njihovih grijeha.²⁶⁵ S. Runciman pak tvrdi kako je napad započeo 6. travnja.²⁶⁶

Nakon neuspješnog napada križari i Mlečani povukli su se natrag u Galatu. Tamo su, u jednoj crkvi, održali vijećanje. Pokazalo se da prijašnja taktika nije bila uspješna. U sljedećem napadu križari su trebali zajednički s Mlečanima, udariti na morske zidine.²⁶⁷ Mnogi među križarima smatrali su kako ih je Bog spriječio u osvajanju grada zato što nisu ispunili svoj zavjet i otišli u Svetu Zemlju. Neki su željeli otići i napustiti opsadu.²⁶⁸ Kako bi to spriječili i podigli moral vojske zapovjedništvo se obratilo svećenstvu. Biskupi od Halberstadta, Soissons i Troyesa razglasili su kako je osvajanje grada pravedno i ispravno. Bizantinci su odbijali papin primat te su ubili svog cara Aleksija IV. zbog čega su trebali, prema tom tumačenju, biti kažnjeni. Također su nudili i oprost za napad na kršćanski grad tvrdeći da to

²⁶¹ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 60., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 184., Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 254., Phillips *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 657. i Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 122.

²⁶² Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 60., vidi također Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 184., Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 254., Phillips *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 657., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 312., Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 112. i Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 122.

²⁶³ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 60.

²⁶⁴ Choniates, *O City of Byzantium*, str. 312.

²⁶⁵ Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 254.

²⁶⁶ Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 122.

²⁶⁷ Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 254., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 60., Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 657. i Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 170.

²⁶⁸ Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 254., vidi također Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 657.

rade s blagoslovom pape, što nije imalo veze s istinom. Inocent se strogo protivio napadima na kršćanske gradove Zadar i Konstantinopol.²⁶⁹

Geofrey de Villehardouin nije naveo trojicu biskupa niti njihov proglas i odrješenje od grijeha.²⁷⁰ Trojicu biskupa te cijelu situaciju oko podizanja morala u križarskoj vojsci spominju C. Brand i J. Phillips.²⁷¹

Drugi napad počeo je 12. travnja. Ovoga puta križari i Mlečani su bili spremni. Najveći brodovi bili su zavezani skupa po dvoje. Svaki par napadao je po jedan toranj na zidinama.²⁷² Na taj način, povećavši broj brodova i imajući sa sobom čitavu vojsku, a ne samo dio, napadači su riješili problem brojčane nadmoći na tornjevima. Iskoristivši snažan vjetar brzo su se približili tornjevima.

Francuski vitez Andre d'Ureboise bio je među prvima koji su se domogli tornjeva. Iako su oni prije njega brzo pobijeni, Andre je uspio izvući svoj mač i zaštićen teškim oklopom, krenuo na bizantsku posadu koja je u strahu pobjegla iz tornja.²⁷³

Na plaži u podnožju zidina iskrao se Petar de Amiens sa svojim ljudima, među kojima je bio i Robert de Clari. Tamo su pronašli mala vrata u grad koja su prethodno zazidana. Unatoč strijelama i kamenju koje su branitelji bacali na njih, uspjeli su probiti rupu dovoljno veliku da jedan po jedan čovjek mogu proći kroz nju.²⁷⁴ Prvi koji je prošao bio je Aleaumes de Clari, Robertov brat. Njegov izgled (navodno je bio vrlo visok i nosio kacigu u obliku grada s tornjevima) i juriš uplašio je branitelje te su pobjegli pred njim. Za njim su ušli i ostali Petrovi ljudi te otvorili najbliža veća vrata u grad i pustili ostatak vojske unutra.²⁷⁵

Križari su ubrzo osvojili dio grada, no nisu htjeli napredovati dalje po noći kako ne bi upali u bizantsku zamku. Tijekom noći, skupina njemačkih vojnika započela je požar koji se

²⁶⁹ Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 254., vidi također, Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 657. i Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 60.

²⁷⁰ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 60.

²⁷¹ Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 254., vidi također Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 661.

²⁷² Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 61., vidi također Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 255. i Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 171.

²⁷³ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 61., vidi također Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 255., Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 671. i Choniates, *O City of Byzantium*, str. 313.

²⁷⁴ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 61., vidi također Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 256., Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 113., Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 674., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 175. i Choniates, *O City of Byzantium*, str. 313.

²⁷⁵ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 62., vidi također Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 256. i Choniates, *O City of Byzantium*, str. 313.

ubrzio proširio gradom i nanio veliku štetu, uništivši mnoge zgrade.²⁷⁶ Aleksije V. pokušao je motivirati svoje ljude na borbu, ali bezuspješno. Nakon toga je pobjegao iz grada u smjeru Trakije. Sljedeće jutro, dok su križari očekivali protunapad, Bizantinci su ih obavijestili da je car pobjegao te se predali.²⁷⁷

Bonifacije de Montferrat zauzeo je carsku palaču na Bosporu, zvanu Boukelon. Osim što je znao da će se domoći velike količine vrijednog plijena, računao je na to kako će on, kao vrhovni zapovjednik ovog pohoda, postati novi car. Uz to, preživjeli bizantski dužnosnici, koji nisu pobjegli, ponudili su mu carsku krunu. Unatoč tome, Bonifacije je bio obavezan ugovorom koji je prethodio napadu. Zauzimanje palače bio je važan korak prema tome. Kada je zauzeo palaču pronašao je u njoj Mariju, udovicu pokojnog cara Izaka i sestru mađarskog kralja. Ubrzo nakon toga ju je oženio kako bi osnažio svoje pravo na carski tron.²⁷⁸

Križari su se raspršili po gradu te je započelo trodnevno pustošenje bizantske prijestolnice. N. Konijat govori o ponašanju osvajača koji nisu prezali ni pred čim. Ljudi su ubijani po ulicama, uz sveopću pljačku.²⁷⁹ U Svetoj Sofiji i ostalim crkvama ukrali su i svilene tapiserije. Svete relikvije ukradene su iz svih crkava koje su ih posjedovale. Silovanja su bila česta pojava.²⁸⁰ Njihovu brutalnost i krvožednost N. Konijat uspoređuje sa samim Antikristom te govori da bi čak i Saraceni pokazali više milosti i humanosti.²⁸¹ Nakon tri dana križarski su zapovjednici uspostavili red. Prema dogovoru, sav plijen morao je biti na jednom mjestu. Treba spomenuti kako Villehardouin uopće ne spominje pustošenje bizantske prijestolnice već govori samo o osvojenom plijenu.²⁸² Prema K. Settonu, ukupni plijen iznosio je četiri stotine tisuća maraka i deset tisuća oklopa.²⁸³

Način na koji su trojica biskupa, između dva napada, opravdali napad na Konstantinopol pokazuje koliko je širok raspon opravdanja rata čak i prema T. Akvinskom.

²⁷⁶ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 63., vidi također Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 256.

²⁷⁷ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 63., vidi također Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 257. i Choniates, *O City of Byzantium*, str. 314., Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 113., Choniates, *O City of Byzantium*, str. 314., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 122., Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 688., Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 182. i Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 184.

²⁷⁸ Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 259., vidi također Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 65. i Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04*, str. 195.

²⁷⁹ Choniates, *O City of Byzantium*, str. 315., vidi također Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 123., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 185. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 259.

²⁸⁰ Choniates, *O City of Byzantium*, str. 315., vidi također Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 123., Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 185. i Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, str. 259.

²⁸¹ Choniates, *O City of Byzantium*, str. 316.

²⁸² Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 65.

²⁸³ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 185.

Unatoč tome, pustošenje koje je uslijedilo nakon što se grad predao predstavlja kršenje gotovo svih stavki i uvjeta pravednog rata prema T. Akvinskom. Uz to predstavlja jedan od najvećih zločina počinjenih za vrijeme trajanja križarskih ratova. Od svih zvjerstava koja su počinjena za vrijeme ovog rata, ovo je bilo najgore. Brodovi puni relikvija donesenih iz Konstantinopola dokaz su koliko su križari zapravo malo marili za kršćanstvo i za oslobođenje Palestine.

Smatralo se kako će carem postati markiz Bonifacije de Montferrat. Uz njega, veliku potporu među križarima uživao je i Balduin Flandrijski.²⁸⁴ No kada je došao red odabir ljudi za komisiju koja je birala cara, Bonifacije nije uspio u potpunosti utjecati na odabir križarske polovice komisije. Odabrano je šest svećenika, a od njih šest samo su njih trojica podržavali njega, dok su ostala trojica podržavali za Balduina. Šestorica koja su predstavljala Mlečane nisu podržavali Bonifacija jer je bio dugogodišnji saveznik Genove, njihova zakletog protivnika.²⁸⁵ Što se Dandola ticalo, Bonifacije je ispunio svoju svrhu. Pomogao je odvratiti križarski rat iz Egipta i osigurati Mlečanima nezamislive trgovačke privilegije, ali im sada više nije bio potreban. Tako je za novog cara odabran Balduin Flandrijski. Okrunjen je 16. svibnja u Svetoj Sofiji. S obzirom da su svjedočili krunidbi Aleksija IV., križari su jednostavno preuzeli cijeli ritual.²⁸⁶ Balduin je okrunjen kao car novog Latinskog Carstva, a Bizant je prestao postojati. Četrvti križarski rat je završio ne ispunivši svoju svrhu oslobođenja Svete Zemlje i Kristova groba. Dapače, ovaj križarski pohod završio je bez da su križari uopće vidjeli Saracene, protiv kojih su se zakleli da će poći u rat.

²⁸⁴ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 68., vidi također Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 114., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 124., Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 721. i Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 189.

²⁸⁵ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 68., vidi također Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 114., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 124., Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 724. i Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 189.

²⁸⁶ Marzials, *Memoirs of the Crusades*, str. 68., vidi također Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 114., Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 124., Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, str. 731. i Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 189.

Posljedice rata

Nakon što je Balduin Flandrijski okrunjen za cara novoosnovanog Latinskog Carstva, Bonifacije de Montferrat, njegov najveći suparnik za carski tron, trebao je dobiti posjede u Maloj Aziji. Bonifacije nije bio zadovoljan time. Tražio je Balduina da mu kao posjed dodjeli "Solunsko kraljevstvo".²⁸⁷ Balduin je to odbio te je gotovo došlo do otvorenog vojnog sukoba. Ostali velikaši i mletački dužd Enrico Dandolo ipak su uspjeli smiriti situaciju. Bonifaciju ipak dodjeljen Solun, ali je za to morao prodati Kretu Mlečanima. Uz to Mlečani su, prema ugovoru, postavili za patrijarha svog čovjeka Tommasa Morosonija.²⁸⁸

Jedna od važnijih posljedica Četvrtog križarskog rata zasigurno je rušenje Bizantskog Carstva. Bugarska, koja je za vrijeme Izaka II. i Aleksija III. ratovala s Bizantom sada je ušla u savez s bizantskim plemićima iz Trakije u svrhu svrgavanja križarske vlasti. Bugarska vojska je potom osvojila je Hadrianopol.²⁸⁹ U križarskom protunapadu poginuo je Hugo de Saint-Pol, a car Balduin je zarobljen i ubrzo ubijen. Regentstvo, a ubrzo i krunu preuzeo je njegov brat Henrik. U travnju 1205 godine većina križara se počela vraćati prema Europi, a mjesec dana poslije, u svibnju, u Konstantinopolu je umro Enrico Dandolo.²⁹⁰

Druga vrlo bitna posljedica ovoga rata bio je ogroman priljev svetačkih relikvija na Zapad. Pljačka bizantske prijestolnice i dijelova Grčke putem do nje, donijela je u posjed križara mnoge relikvije koje su se prethodno čuvale u "shizmatskim" pravoslavnim crkvama te bile nedostupne katoličkom svećenstvu.²⁹¹ U to doba nastaju brojni tekstovi koji opravdavaju nalazak i prenošenje svetih relikvija s jednog mjesta na drugo. Među najpoznatijim je onaj napisan za biskupe od Halberstadta i Soissons.²⁹² S obzirom da su relikvije ukradene tijekom pljačke Konstantinopola bilo je potrebno svojevršno opravdanje. Uz to, oba biskupa položila su križarski zavjet kako će osloboditi Svetu Zemlju i Kristov grob, no njihov pohod, pa tako ni oni, nisu nikad stigli do Svete Zemlje, a kamoli je oslobodili. Na neki način, oni su prekršili svoj zavjet i bilo je potrebno to opravdati za što su

²⁸⁷ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 190., vidi također Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 125.

²⁸⁸ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 191., vidi također Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 124., Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 114.

²⁸⁹ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 191., vidi također Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 124., Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 114.

²⁹⁰ Setton *A History of the Crusades Volume II*, str. 193., vidi također Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 124., Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 115.

²⁹¹ Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, str. 226.,

²⁹² Isto, str. 226.

poslužili prijenosi relikvija.²⁹³ Oni osvajanje Konstantinopla i naknadni prijenos relikvija na Zapad prikazuju kao nepotpun, ali opravdan i valjan cilj križarskog rata. Među brojnim relikvijama bila su i dva komada križa na kojem je razapet Isus, Isusova kruna od trnja, ogrtač Djevice Marije, prst Svetog Tome, i to onaj kojeg je stavio u Isusovu ranu, podlaktica Svetog Ivana itd.²⁹⁴

Unatoč svom otvorenom protivljenju osvajanju Konstantinopla papa Inocent prihvatio ga je u nadi da će kroz Latinsko Carstvo doći do ujedinjenja kršćana na Zapadu s onima na Istoku. No u stvarnosti, pravoslavno svećenstvo, ali i kršćani na Istoku nisu zaboravili pljačku i pad Bizanta i još su se više protivili ujedinjenju s Rimom.²⁹⁵

²⁹³ Isto, str. 228.

²⁹⁴ Isto, str. 228.

²⁹⁵ Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, str. 131., Madden, *Crusades: The Illustrated History*, str. 115.

Zaključak

Četvrti križarski započeo je kao ideja pape Inocenta III. Trebao je to biti do tada najveći križarski rat. Ovaj križarski rat trebao je uspjeti tamo gdje svi prethodni nisu, a to je osloboditi Svetu Zemlju i Kristov grob i trajno ih zadržati i zaštititi od Saracena. Ono što je tijekom svoga trajanja postao ostalo je zapamćeno kao prvi križarski rat u kojem se križarska vojska otvoreno koristila protiv kršćana ne napavši niti vidjevši pritom niti jednog Saracena.

Sjeme katastrofe može se nazrijeti već tijekom pregovora križara s Mlečanima oko prijevoza do Egipta. Krivu procjenu križara oko finalnog broja trupa za prijevoz iskoristio mletački dužd Enrico Dandolo. Kada je došlo vrijeme za naplatu, križara je bilo manje i nisu imali dovoljno novca. Uz to križari su zakasnili na dogovoreni termin isplovljavanja te je sada bilo prekasno za put do Egipta. On im je stoga ponudio ugovor - ako za njega osvoje Zadar, moći će tamo prezimiti i dobit će odgodu plaćanja duga. Mlečanima je odgovaralo da križarski pohod nikad ne dođe do Egipta zato što su pregovarali o trgovačkim povlasticama s egipatskim sultanom. Unatoč papinim prijetnjama ekskomunikacijom, križari su pristali.

Problem se nije nalazio samo u tome. U Bizantu je vladao Aleksije III, koji je na tron došao svrgavanjem svog brata Izaka II. Izakov sin Aleksije pobjegao je na Zapad i pronašao utočište na dvoru Filipa Švapskog, čija je supruga Irena Angel, mu je bila sestra. Mladi Aleksije tražio je pomoć u povratku svog oca na tron. Filipov pokojni brat Henrik planirao je, kroz krinku križarskog rata osvojiti Bizant, no umro je prije nego li je uspio pokrenuti svoje planove. Tamo je također bio i Bonifacije de Montferrat, Filipov vazal i najbolji prijatelj. Uz to, on je bio novi zapovjednik Četvrtog križarskog rata, nakon smrti grofa Thibauda te je i sam imao snažne veze s bizantskim dvorom. Iako su križari prihvatili ponudu mladog Aleksija tek nakon Zadra, postavlja se pitanje je li inicijalni dogovor nastao još na Filipovom dvoru? Bonifacije je znao kada križari moraju stići u Veneciju krajem lipnja, a najkasnije tijekom srpnja kako bi uvjeti za plovidbu do Egipta bili povoljni. Unatoč tome, Bonifacije, iako je realno prostorno najbliži Veneciji od svih križara, stigao stiže tek u kolovozu.

Flota je krenula za Zadar, a Bonifacije i križarsko zapovjedništvo taje od ostatka vojske papina pisma u kojima im prijeti ekskomunikacijom ako napadnu Zadar ili bilo koji drugi kršćanski grad. Unatoč tome što su Zadrani stavili križeve na svoje zidine kako bi pokazali kako su kršćani, grad je osvojen i opustošen. Nakon pada grada, kada je trebalo isploviti za Egipat, križarima je prišao mladi Aleksije s molbom za pomoć. Unatoč velikom

protivljenju brojnih križara i papinoj zabrani križari su prihvatili vratiti Izaka na tron te krenuli prema Konstantinopolu pljačkajući usput po Grčkoj.

Mlečani i Bonifacije se nisu mogli ne obradovati ovome. Za razliku od ranije mogli su postavljati uvjete oko trgovačkih povlastica. Stigavši u Konstantinopol osvojili su ga i postavili na tron Izaka i mladog Aleksija. Ponovno su odustali od odlaska u Egipat i ostali u gradu. Ubrzo su shvatili kako Izak i Aleksije ne mogu ispoštovati teške uvjete njihova dogovora. S druge strane, tenzije između njih i bizantskog naroda rastu. Sukob je eskalirao ubojstvom smrću Izaka i svrgavanjem Aleksija IV. od strane drugog Aleksija, Aleksija Duke. Taj sukob završava ponovnim osvajanjem bizantske prijestolnice i trodnevnim divljanjem i pljačkom najvećeg kršćanskog grada. Bizant je time nestao i nastalo je Latinsko Carstvo.

Ljudi koji su se zakleli osloboditi Svetu Zemlju i Kristov grob u ime kršćanstva postali su vođeni pohlepom i umjesto ispunjenja svog cilja, ispunili ciljeve Mlečana i Filipa Švapskog počinivši pritom brojne zločine upravo protiv drugih kršćana.

Teorija pravednog rata prema T. Akvinskom iznosi određene uvjet i pravila koja moraju biti ispoštovana kako bi se rat mogao smatrati opravdanim. Križarski rat, u teoriji, bio je mješavina svetog i pravednog rata te se time ta pravila odnose i na njega. Osvajanje kršćanskih gradova, pljačka, ubijanje civilnog stanovništva i rušenje stoljetnih kršćanskih carstava nikako ne spada u Tominu teoriju, a učinjeno je tijekom i u ime Četvrtog križarskog rata. Postavke teorije pravednog rata otvorene su vrlo širokoj interpretaciji te tako neke stvari počinjene tijekom ovog rata ne moraju nužno spadati u kršenje pravila pravednog rata. Da su križari svrgnuli Alekseja V. Duku i ostavili grad na miru, možda bi se slična strategija mogla i ovdje primijeniti, no zvjerstva počinjena za vrijeme njihova trodnevnog pustošenja bizantske prijestolnice ne mogu se opravdati nikakvom teorijom.

Popis literature

Izvori:

1. Toma Akvinski, *Država*, Zagreb: Globus, 1990.
2. Alfred J. Andrea, *Contemporary Sources for the Fourth Crusade*, Boston: Brill publishers, 2008.
3. Niketas Choniates, *O City of Byzantium, Annals of Niketas Choniates*, ur. Harry J. Magoulas, Detroit: Wayne State University Press, 1984.
4. Frank Marzials, *Memoirs of the Crusades*, ur. Ernest Rhys, London: J. M. Dent & Sons Ltd, 1908.
5. Petar Skok (prir.), *Tri Starofrancuske Kronike o Zadru u godini 1202*, Zagreb: Izdavački zavod Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, 1951.

Literatura:

1. Ivan Božilov, Zadar i Četvrti križarski rat, Radovi Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, sv. 51/2009., str. 55-67.
2. Charles M. Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1968.
3. Borislav Grgin, Odjeci križarskih ratova u Hrvatskoj, *Historijski zbornik*, godina XLV (1992.), str. 139-154.
4. Kužić *Hrvati i križari*, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2003.
5. Thomas F. Madden, *Crusades: The Illustrated History*, Ann Arbor: The University of Wisconsin Press, 2004.
6. David Nicolle, *The Fourth Crusade 1202-04: The Betrayal of Byzantium*, ur. Marcus Cowper, Oxford: Osprey Publishing Limited, 2011.
7. Jonathan Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, London: Penguin books, 2004.
8. Steven Runciman, *A History of the Crusades Volume III: The Kingdom of Acre and the Later Crusades*, Cambridge: Cambridge University Press, 1951.
9. Frederick H. Russel, *The Just War in the Middle Ages*, Bristol: Cambridge University Press, 1975.

10. Kenneth M. Setton, *A History of the Crusades Volume II: The Later Crusades 1189-1311*, Madison: The University of Wisconsin Press, 1969.

11. *The Crusades from the Perspective of Byzantium and the Muslim World*, ur. Angeliki E. Laiou i Roy Parviz Mottahedeh, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, 2001.

Summary

The main focus of this thesis is how the crusaders of the Fourth Crusade and its author, pope Innocent III, justified the conquest of Christian towns. The thesis is comprised of two parts. In the first and shorter part main focus will be on the just war theory by Thomas Aquinas. Just war theory is a theory whose purpose is to offer a justification of war. It presents a set of rules and guidelines on why and how to wage war in order for it to be just.

The second and significantly larger part of this thesis follows the crusader army giving the historical overview of the Fourth Crusade. In this part the just war theory is applied to the Fourth Crusade, specifically the actions of the crusader army during the war.

During the negotiations with the doge Enrico Dandolo of the Venetian Republic for transport of the crusaders to Egypt, crusader emissaries overestimated their numbers. It was a mistake which the Venetians will skillfully exploit. Theobald, the leader of the crusade, soon died and was replaced by Boniface de Montferrat, a powerful Italian nobleman with strong ties to Byzantium. A year later, when the time came for the crusader army to pay its debt, it was unable to do so. Enrico Dandolo used this to pressure the crusaders into conquering the Christian city of Zadar for him despite pope's warnings that should they attack any Christian city they will all be excommunicated. After the city fell, the crusaders spent the winter there. It was there that they made the treaty with Alexius Angelus to help him restore his father Isaac II. to the Byzantine throne, from which he was previously overthrown by his brother. Crusaders did this but the relationship between them and Alexius soon deteriorated. This eventually led to an all out war between the crusaders and the Byzantine Empire in which the Empire lost. Crusader sacked the city of Constantinople bringing an end to the Byzantine Empire and forming their own Latin Empire in its ruins. What was supposed to be the greatest crusade against Saracens ended without having met a single one and destroying a Christian state in the process.